

Frihetsberövande som tvångsmedel i misshandelsbrott

Skillnader i praxis vid användande av frihetsberövande tvångsmedel i misshandelsbrott på orterna Borgå, Jakobstad och i Mariehamn

Christoffer Ahlfors

9/2019

Abstract

Författare	Examen	
Christoffer Ahlfors	Polis (HYH)	
Publikationens namn	Offentlighetsgrad	
Frihetsberövande som tvångsmedel i misshandelsbrott. Skillnader i praxis vid användande av frihetsberövande tvångsmedel i misshandelsbrott på orterna Borgå, Jakobstad och Mariehamn	Offentlig	
Handledare	Lärdomsprovets form	
Mikael Brännkärr, Sabina Jordan	Undersökande lärdomsprov	
Genom frihetsberövande tvångsmedel inskränker polisen på grundläggande mänskliga rättigheter. Dessa rättigheter är tydligt stadgade i internationella konventioner och i Finlands grundlag. Polislagen och tvångsmedelslagen ger under vissa särskilda förutsättningar polisen rätt att inskränka på dessa rättigheter. I detta examensarbete har jag undersökt huruvida praxis vid användande av frihetsberövande tvångsmedel i misshandelsbrott skiljer sig på orterna Borgå, Jakobstad och Mariehamn. Undersökningen riktar sig mot misshandelsärenden som registrerats vid polisinskränkningarna på dessa tre orter under 2017. Att alla behandlas lika inför lagen oberoende av var i landet man är bosatt, torde vara en självklarhet. Genom resultatet av denna undersökning vill jag lyfta upp huruvida det finns skillnader i praxis vid användning av frihetsberövande tvångsmedel på olika geografiska områden i Finland. Genom att uppmärksamma polisinskränkningarna om resultatet av denna undersökning kunde man inom inskränkningarna arbeta för att upprätthålla och förbättra kvaliteten i polisens arbete och på så sätt även förstärka medborgarnas förtroende för polisen och polisens verksamhet. I den teoretiska delen av arbetet behandlar jag gällande lagstiftning, allmänna principer, statistik, beskriver misshandelstyper samt presenterar skillnaden i ledningssystemet på de olika orterna. Undersökningen är en kvalitativ riktad innehållsanalys med kvantitativa inslag. Föremål för min undersökning är registrerade brottsanmälningar, protokoll över gripanden samt protokoll över polislagsgripanden registrerade vid Ålands polismyndighet, Polisinskränkningen i Österbotten samt vid polisinskränkningen i Östra Nyland. Undersökningen visar att det finns små skillnader i praxis vid användande av frihetsberövande tvångsmedel, men att orsaken till skillnaderna närmast beror på skillnaden i ärendetyper och i viss mån på logistiska utmaningar. Skillnaderna är ändå så små att medborgarna inte kan anses bli behandlade olika beroende på var det bor.		
Sidantal	Månad och år då granskningen skett	Lärdomsprovets kod (OPS)
80 sidor	Augusti 2019	HYH2018

Nyckelord
Tvångsmedel, gripande, anhållande, allmänna principer, misshandel

Tiivistelmä

Tekijä	Tutkinto
Christoffer Ahlfors	Poliisi (YAMK)
Julkaisun nimi	Julkisuusaste
Frihetsberövande som tvångsmedel i misshandelsbrott Skillnader i praxis vid användande av frihetsberövande tvångsmedel i misshandelsbrott på orterna Borgå, Jakobstad och Mariehamn	Julkinen
Ohjaaja	Opinnäytetyön muoto
Mikael Brännkärr, Sabina Jordan	Tutkimuksellinen opinnäytetyö

Vapauteen kohdistuvilla pakkokeinoilla poliisi puuttuu perusoikeuksiin. Nämä oikeudet ovat tarkasti määritelty kansainvälisissä sopimuksissa ja Suomen perustuslaissa. Poliisilaki ja pakkokeinolaki antavat poliisille oikeuden tietyissä erityisissä olosuhteissa rajoittaa näitä perusoikeuksia. Tässä tutkimuksessa kartoitettiin mahdollisia eroja vapauteen kohdistuvien pakkokeinojen käytössä eri paikkakuntien välillä. Tutkimuskohteena ovat pahoinpitelyrikosilmoitukset sekä niihin liittyvät pakkokeinokirjaukset. Paikkakunnat, jotka ovat olleet tutkimuksen kohteena ovat: Porvoo, Pietarsaari ja Maarianhamina. Tässä työssä olen tutkinut näillä paikkakunnilla vuonna 2017 poliisin tietojärjestelmään rekisteröityjä pahoinpitelyrikoksia. Lienee olevan itsestäänselvyys, että kaikki ihmiset ovat tässä maassa yhdenvertaisia lain edessä, riippumatta asuinpaikkakunnasta. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella tarkoitukseni on nostaa esiin mahdollisia maantieteellisiä eroja vapauteen kohdistuvien pakkokeinojen käytössä Suomessa. Ottamalla tutkimustulos huomioon poliisilaitoksissa, voitaisiin poliisilaitosten sisällä ylläpitää ja parantaa poliisityön laatua ja tällä tavalla myös vahvistaa kansalaisten luottamusta poliisiin ja poliisin toimintaan.

Tutkimuksen teoriaosassa käsittelem aihetta koskevaa lainsäädäntöä, yleisiä periaatteita ja tilastoja. Lisäksi teoriaosassa tarkennan pahoinpitelytyyppien merkitystä, ja myös esittelen johtojärjestelmien eroja kyseisillä paikkakunnilla. Tutkimusmenetelmänä on suunnattu kvalitatiivinen sisältöanalyysi kvantitatiivisilla osilla. Tutkimuksen kohteena on rekisteröityjä rikosilmoituksia, kiinniottopöytäkirjoja sekä poliisilaki perusteisia kiinniottopöytäkirjoja, jotka on rekisteröity Ahvenanmaan poliisiviranomaisessa, Pohjanmaan poliisilaitoksessa sekä Itä-Uudenmaan poliisilaitoksessa.

Tutkimus osoittaa, että on olemassa pieniä käytännön eroja vapauteen kohdistuvien pakkokeinojen käytössä, tosin erojen syy lähinnä johtuu tapaustyyppien eroista ja jossakin määrin logistisista haasteista. Erot ovat kuitenkin sen verran pieniä, että kansalaisten eriarvoinen kohtelu asuinpaikasta riippuen ei ole todennäköistä tämän tutkimuksen mukaan.

Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)
80 sivua	Elokuu 2019	HYH2018

Avainsanat
Pakkokeino, kiinniotto, pidätys, yleiset periaatteet, pahoinpitely

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING.....	1
1.1 Syfte och frågeställningar.....	3
1.2 Hypoteser.....	3
1.3 Avgränsning	5
1.4 Etiska aspekter.....	5
1.5 Tidigare forskning	6
2 TEORIBAKGRUND	7
2.1 De mänskliga rättigheterna.....	9
2.2 Allmänt om tvångsmedel.....	10
2.2.1 När tvångsmedelslagen kan tillämpas.....	11
2.2.2 Samtycke.....	11
2.3 De allmänna principerna	12
2.3.1 Proportionalitetsprincipen.....	12
2.3.2 Principen om minsta olägenhet.....	13
2.3.3 Finkänslighetsprincipen	14
2.4 Frihetsberövande tvångsmedel	15
2.4.1 Gripande.....	15
2.4.2 Hämtning	17
2.4.3 Hämtning till förundersökning.....	18
2.4.4 Anhållande	19
2.4.5 Allmänna förutsättningar för anhållande	20
2.4.6 Särskilda förutsättningar för anhållande	22
2.5 Gripande med stöd av polislagen	25
2.5.1 Polislagen eller tvångsmedelslagen	25
2.5.2 Allmänna principer	26
2.5.3 Identifiering	26
2.5.4 Gripande av en person för att skydda denne.....	27
2.5.5 Gripande av efterlysta	28
2.5.6 Skydd av hemfrid och offentlig frid	28
2.5.7 Skingrande av folksamling	29
2.5.8 Skydd mot brott och störande beteende	30
2.6 Misshandel.....	30
2.6.1 Förorsakande av kroppsskada.....	31
2.6.2 Följdrekvist	31
2.7 Statistik över misshandelsbrott och frihetsberövande tvångsmedel	32

2.7.1 Mariehamn	32
2.7.2 Jakobstad.....	33
2.7.3 Borgå.....	34
2.7.4 Sammanfattning av statistiken	35
2.7.5 Kommentar angående befintlig statistik	35
2.8 Misshandelstyper (klassificeringar)	36
2.8.1 Klassificering av ett brottmål.....	36
2.8.2 Klassificering av händelseplatsen	37
2.8.3 Modus operandi/Klassificering.....	37
2.9 Skillnader i det operativa ledningssystemet på de tre orterna	37
3 METOD	38
3.1 De metodologiska utgångspunkterna	38
3.2 Materialinsamling.....	40
3.3 Analysfas 1	41
3.4 Resultat av analysfas 1	42
3.4.1 Mariehamn	43
3.4.2 Jakobstad.....	43
3.4.3 Borgå.....	44
3.5 Analysfas 2	44
3.6 Relevanta uppgifter i en brottsanmälan	45
4 RESULTAT	46
4.1 Definitioner	47
4.2 Antal brott i förhållande till mängden registrerade anmälningar	47
4.3 Ärenden där frihetsberövande tvångsmedel använts.....	49
4.4 Brottssrubriker som förekom i anmälningarna där frihetsberövande tvångsmedel använts.....	49
4.5 Risk att bli gripen	51
4.6 Misshandelstyper.....	53
4.6.1 Brottmålstyp och modus operandi	53
4.6.2 Händelseplatsen	54
4.7 Förutsättningar för frihetsberövande	55
4.8 Motiveringarna för faroförutsättningar.....	56
4.8.1 Faroförutsättningen försvårar sakens utredning	58
4.8.2 Faroförutsättningen fortsätter sin brottsliga verksamhet	59
4.8.3 Skydd mot brott och störande beteende	61
4.8.4 Övriga förutsättningar för gripande	63
4.9 Längden av frihetsberövande	63

4.10 Beslut om frihetsberövande tvångsmedel.....	65
4.11 Hur misshandelsärendena kommit polisen till kännedom.....	67
4.12 En sammanfattning av resultatet	68
4.12.1 Hur ofta frihetsberövande tvångsmedel används.....	68
4.12.2 Hur långa frihetsberövandena varit och grunderna till dessa	69
4.12.3 Orsaken till skillnader i praxis	70
5 DISKUSSION	72
REFERENSER.....	77

1 INLEDNING

Misshandelsbrott är ett av de vanligaste brotten som sker i Finland. I Finland rapporterades 2017 drygt 35 000 misshandelsbrott (PolStat, 2018). Detta innebär att polisen dagligen möter personer som antingen är målsägande eller misstänkta för ett misshandelsbrott. Varje dag blir även någon gripen misstänkt för misshandel. Eftersom hantering av *misshandelsärenden*¹ hör till vardagen torde man kunna utgå ifrån att man som misstänkt blir behandlad på samma sätt var man än befinner sig i landet. Likabehandling gäller all typ av myndighetsverksamhet. Detta är självklarheter och ett av grundfundamenten i ett demokratiskt samhälle.

I Förenta Nationernas publikation, *FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna artikel 4* (1948) står det skrivet att ”alla är lika inför lagen och är berättigade till samma skydd av lagen utan diskriminering av något slag”. I Europarådets publikation, *Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna artikel 5 punkt 1* (1950) framkommer i sin tur att var och en har rätt till frihet och personlig säkerhet och att ingen får berövas friheten utom i vissa särskilda fall. Vilka dessa särskilda fall är räknas upp i konventionen och de är de också grunden för vår egen lagstiftning.

I mitt examensarbete har jag gjort en jämförelse mellan Mariehamn, Borgå och Jakobstad, beträffande *praxis*² vid användande av *frihetsberövande tvångsmedel*³ i misshandelsärenden. Vidare undersöker jag vad eventuella skillnader kan bero på.

Genom frihetsberövande tvångsmedel inskränker polisen på grundläggande mänskliga rättigheter. Dessa grundläggande mänskliga rättigheter finns omnämnda i *FN:s konventioner om mänskliga rättigheter* (Förenta Nationerna, 1948), i *Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna* (Europarådet, 1950) samt i *Finlands grundlag* (11.6.1999/731). Varje gång polisen frihetsberövar någon med stöd av

¹ Med *misshandelsärenden* avses i detta lärdomsprov brottsärenden som innefattar brottsrubriken *misshandel*.

² Med *skillnad i praxis* avser jag att tvångsmedel, av olika orsaker, tillämpas olika på de orter som är föremål för den här undersökningen.

³ Med *frihetsberövande tvångsmedel* avses situationer i vilka en person grips, anhålls eller häktas med stöd av lag.

lagen ska även de grundläggande mänskliga rättigheterna beaktas. Att alla människor är likvärdiga inför lagen är ett av grundfundamenten i konventionerna och i grundlagen.

Eftersom polisen som organisation har laglig rätt att inskränka på grundläggande mänskliga rättigheter är det viktigt att det görs på samma sätt oberoende av var i landet man befinner sig. Laglighetsövervakning är något som blir allt viktigare. Efter drygt 20 års arbetserfarenhet som polis är min bedömning är att människor idag är mer medvetna om sina rättigheter och att de även har en större benägenhet att klaga på myndigheternas agerande. Orsaken till detta tror jag beror delvis på att information är lätt att tillgå via internet men även på att myndigheterna idag är skyldiga i större omfattning informera om rätten att klaga. All utövning av offentlig makt ska bygga på lag och i all offentlig verksamhet ska lag noggrant iakttas (Finlex, *Finlands grundlag* 731/1999, 1 kap. 2 § 3 mom.). Polisen är den myndighet som står som garant för rätts- och samhällsordningen och bör därför i sin verksamhet upprätthålla och främja värderingar som ökar medborgarnas förtroende för polisen (Polisstyrelsen, *Intern laglighetsövervakning och vissa andra rättsliga frågor vid polisen POL-2016-17212*, 2016). Att alla behandlas lika inför lagen är något som polisen ständigt bör ha i åtanke vid utförande av sina uppgifter.

Trots detta är varje händelse som polisen i sitt arbete möter på sätt eller annat unik. Situationerna är olika, personerna är olika, gärningen har skett på olika sätt, på olika platser och de bakomliggande orsakerna till händelserna skiljer sig från varandra. Om situationen handlar om misshandel, så ska naturligtvis brottsrekvisitet för misshandel uppfyllas, men inom ramen för brottsrekvisitet kan det finnas en nästan oändlig skillnad av variabler som inverkar på helheten. När polisen tar beslutet att frihetsberöva en person bör beslutet tas utifrån en helhetsbedömning av just den specifika situationen. I den här undersökningen har jag fokuserat på att undersöka dessa variabler.

Med utgångspunkt från artikel 4 i *FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna* (Förenta nationerna, 1948), om att alla ska vara likvärdiga inför lagen, oberoende av var i landet man än är bosatt, är resultatet av denna undersökning relevant ur samhälleligt perspektiv. Genom att uppmärksamma polisinsatserna om resultatet av denna undersökning kunde man inom insatserna arbeta för att upprätthålla och förbättra kvaliteten i polisens arbete och på så sätt även förstärka medborgarnas förtroende för polisen och polisens verksamhet. Som eventuellt blivande polisbefäl kommer laglighetsövervakning att

vara en del av mitt vardagliga arbete. Således är denna undersökning även till stor nytta för mig själv i mina eventuella framtida arbetsuppgifter.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen är att ta reda på om det finns skillnad i praxis mellan olika geografiska områden i Finland, när det gäller användande av frihetsberövande tvångsmedel i misshandelsärenden. Jag jämför misshandelsärenden med respektive händelseplats i Mariehamn, i Borgå och i Jakobstad. I undersökning söker jag dessutom svar på vad dessa eventuella skillnader beror på. Undersökningen har gjorts genom kvalitativ riktad innehållsanalys av brottsärenden rubricerade som misshandel. Statistiken visar hur ofta frihetsberövande tvångsmedel använts på de olika orterna. Genom kvalitativ riktad innehållsanalys har jag sökt svar på vad skillnaderna kan bero på.

Ålands polismyndighet skiljer sig avsevärt organisationsmässigt från Österbottens polisinspektion och Östra-Nylands polisinspektion. Jag har dock valt att jämföra Mariehamn, Jakobstad och Borgå eftersom dessa orter befolkningsmässigt är relativt nära varandra. De olika orterna representerar även lite olika geografiska områden i Finland.

I min undersökning önskade jag svar på följande frågor:

- Hur ofta används frihetsberövande tvångsmedel i anslutning till misshandelsärenden i Mariehamn, Jakobstad och Borgå?
- Hur långa har frihetsberövandena varit och vilka är grunderna till dessa?
- Finns det skillnader, vilka är de i sådana fall och vad orsakas de av?

1.2 Hypoteser

För att få svar på mina frågor har jag utgått från att undersöka ärendena från olika synvinklar. Jag gjorde en innehållsanalys av registrerade brottsanmälningar och riktade inne-

hållsanalysen med vissa hypoteser. Hypoteserna baserar sig delvis på egenskaper som är möjliga att undersöka i *Patja*⁴ och delvis på lagstadgade uppgifter.

Mina hypoteser är att misshandelstyperna eller innehållet i brottsanmälningarna skiljer sig mellan orterna, misshandelstyperna varierar, att misshandlarna kommer polisen till kännedom på olika sätt, att de misstänkta gärningsmännen inte är bosatta på orten, att motiveringarna för gripande varierar mellan orterna, att det operativa ledningssystemet skiljer sig mellan orterna samt att närheten till polisfängelset inverkar eller att det finns andra orsaker.

Med *misshandelstyp* avser jag exempelvis, misshandlar som sker på allmän plats där gärningsmannen och offret inte känner varandra eller misshandlar som sker inom hemmets väggar såsom våld i nära relation. Jag går närmare in på olika misshandelstyper i delkapitel 2.8. *Särskilda förutsättningar* för gripande föreligger i allmänhet i större grad när det handlar om våld i nära relation, än i misshandelsfall som sker på allmän plats och där parterna inte känner varandra. Av denna orsak har misshandelstypen betydelse för resultatet. Jag redogör närmare för de *särskilda förutsättningarna* i delkapitel 2.4.

Att misshandlarna kommer polisen till kännedom på olika sätt anade jag innan jag utförde undersökningen att kunde ha betydelse för resultatet. I min undersökning har det visat sig att gripande oftast blir aktuellt då anmälan kommit polisen till känna genom att någon ringt nöd/alarmcentralen och polisen omedelbart åkt till platsen. Gripande har då skett direkt i anslutning till att anmälan tagits emot. Dock finns det vissa variationer mellan orterna.

En av mina hypoteser är att den misstänkte inte är bosatt på orten. Denna hypotes har även direkt koppling till de *särskilda förutsättningar* för gripande, vilka jag presenterar närmare i delkapitel 2.4.

Ålands polismyndighet skiljer sig organisationsmässigt ur operativ synvinkel från de andra inrättningarna. Vid Österbottens polisyrättning och Östra-Nylands polisyrättning är en allmänledare i tjänst dygnet runt vid en situationscentral (TIKE) eller ledningscentral

⁴ Informationssystemet för polisärenden. Datasystem där förundersökningsmyndigheten registrerar och handlägger brottsanmälningar

(JOKE). Detta är inte fallet vid Ålands polismyndighet, där allmänledaren har dejour hemifrån och nattetid blir uppväckt för att till exempel ta beslut om eventuella tvångsmedel.

I Borgå och i Mariehamn finns polishäktet på polisstationen, medan personer som grips i Jakobstad oftast måste transporteras till polishäktet i Karleby. Polisfängelset i Jakobstad är i regel stängt, men kan i undantagsfall öppnas av sektorchefen (Nyman, 2019). Polisfängelset kan även planeras att hållas öppet i samband med arbetstidsplaneringen om det av någon orsak uppstår ett behov och om resurserna i övrigt ger tillåtelse till detta (Nyman, 2019). När den misstänkte ska förhöras av utredarna som är stationerade i Jakobstad, måste utredarna alltså i regel antingen köra till Karleby för att utföra förhöret, alternativt ska den misstänkte transporteras till Jakobstad för att förhöras (Nyman, 2019). I Borgå och i Mariehamn är utredarna stationerade i samma hus som de gripna. Med denna bakgrund är min hypotes att färre gripanden sker i Jakobstad på grund av de logistiska utmaningar som ett frihetsberövande där medför.

1.3 Avgränsning

Jag valde att avgränsa undersökningen till att utreda eventuella skillnader när det gäller misstanke om *misshandel* av normal grad, det vill säga inte *lindrig misshandel* eller *grov misshandel*. En liknande undersökning kunde innefatta all typ av polisiär verksamhet och kunde även omfatta fler orter, men omfattningen av undersökningen skulle i sådana fall ha blivit för stor för att falla inom ramen för detta examensarbete.

1.4 Etiska aspekter

Runa Patel och Bo Davidsson (2011 s. 62) lyfter fram i boken *Forskningsmetodikens grunder. Att planera genomföra och rapportera en undersökning*, att man vid en undersökning måste ta hänsyn till forskningsetiska aspekter. Huvudsakligen innefattar detta att skydda enskilda individers personliga integritet. Det bör finnas en balans mellan den allmänna nyttan med undersökningen och skydd mot otillbörlig insyn i till exempel individers personliga livsförhållanden. (Patel & Davidsson, 2011, s. 43.)⁵

⁵ Detta stycke finns även i Christoffer Ahlfors YH-lärdomsprov *Förundersökningssamarbete på Åland. En undersökning om vilken typ av brott som förhandsanmälts till åklagaren på Åland under 2015* (2017, s. 3)

Runa Patel och Bo Davidsson (2011 s. 62 – 63) tar även upp övergripande etiska regler gällande forskning. En av dessa är *konfidentialitetskravet*. Konfidentialitetskravet innebär att alla personer som ingår i en undersökning skall ges största möjliga konfidentialitet och att deras personuppgifter ska förvaras så att inga obehöriga kan ta del av dem (Patel & Davidsson, 2011, s 62 – 63).

Innehållsanalysen riktar sig mot brottsanmälningar som finns registrerade i Patja. Brottsanmälningarna innehåller känsliga uppgifter, såsom uppgifter om brott och de personer som är kopplade till dessa brott. Personuppgifterna har dock ingen betydelse i undersökningen och dessa kommer jag heller inte att använda på något sätt. Fokus i undersökningen är att undersöka polisens åtgärder. Personuppgifterna har ingen relevans i den frågan.

1.5 Tidigare forskning

Jag har inte hittat någon tidigare utredning som direkt skulle inrikta sig på samma frågeställningar som jag gör i mitt lärdomsprov. En undersökning som jag dock i detta sammanhang bekantat mig med är Joel Erikssons (2018) pro gradu-avhandling *Vapauteen kohdistuvat pakkokeinot*⁶. Erikssons (2018) undersökning är en rättsdogmatisk undersökning i vilken han söker svar på vilka grunder staten kan ingripa i en enskild persons frihet. Undersökningen är avgränsad så att den fokuserar just på frihetsberövande tvångsmedel. I undersökningen går Eriksson (2018) in på de allmänna bestämmelserna och principerna gällande tvångsmedel, han presenterar de allmänna förutsättningarna och misstankegraderna, hämtning, gripande, anhållande, häktning och reseförbud. Avslutningsvis sammanfattar Eriksson (2018) sin syn på hans frågeställning.

Eriksson (2018) konstaterar, vilket jag redan lyfter upp i inledningen (kapitel 1), att staten genom användande av frihetsberövande tvångsmedel ingriper i grundläggande fri och rättigheter, såsom personlig frihet och integritet, om vilket stadgas i Grundlagens (731/1999) 2 kap. 7 §. Eriksson (2018) tar upp att de allmänna principerna alltid ska beaktas vid användande av frihetsberövande tvångsmedel. Vidare lyfter Eriksson (2018) upp att myndigheterna och främst polisen i allmänhet väldigt snabbt måste ta beslut om tvångsmedel, men att det väldigt sällan trots detta förekommer missbruk av tvångsmedel. (Eriksson, 2018.)

⁶ Fri översättning: *Tvångsmedel som riktar sig mot friheten*

Eriksson (2018) anser att regelverket kring frihetsberövande tvångsmedel i Finland är på en bra nivå. Förutsättningarna är tydligt stadgade på basis av strafflängden. I grövre brott är det inte nödvändigt att lika mycket motivera användande av tvångsmedel, eftersom brottets grovhet för med sig risk för flykt eller förstörande av bevis. När det gäller lindrigare brott bör förundersökningsmyndigheten i saken även lyfta fram tilläggsbevis för att *färoförutsättningar*⁷. *Sannolikhetsgraderingen*⁸ ger myndigheterna och domstolen, men även den för brott misstänkte och dennes ombud lämpligt med rum för situationsanpassade tolkningar. Rättssäkerhet för den som blir föremål för tvångsmedel är även noggrant stadgad. Besluten är möjliga att besvära sig mot till domstol eller klaga på till högre rättsinstans. Tvångsmedelsärenden handläggs brådslande i domstol. (Eriksson, 2018.)

Genom att bekanta mig med Erikssons (2018) pro gradu fick jag en liten vägledning i vad som kunde vara relevant i mitt teorikapitel. Delvis har jag använt mig av samma källor som Eriksson i teorikapitlet.

2 TEORIBAKGRUND

I detta kapitel kommer jag inledningsvis att gå in på de mänskliga rättigheterna. Därefter behandlar jag de straffprocessuella frihetsberövande tvångsmedlen och sedan stadgandena gällande misshandel. Därtill presenteras statistik gällande misshandelsbrott i Finland under åren 2015 – 2017. Stadgandena gällande gripanden med stöd av polislagen behandlas även. I delkapitel 2.8 definierar jag vad jag avser med begreppet *misshandelstyp*, samt tar fram teorin kring begreppet. Avslutningsvis presenterar jag i korthet skillnaderna i ledningssystemet på de olika orterna.

Tvångsmedelslagen (806/2011) är den centrala lagen som styr förundersökningsmyndigheternas verksamhet gällande straffprocessuella tvångsmedel. Det är den lag som ger förundersökningsmyndigheterna befogenhet att i vissa fall inskränka på mänskliga rättigheter.

⁷ *Färoförutsättningar* avser särskilda skäl för användande av frihetsberövande tvångsmedel. Jag går närmare in på dessa i kapitel 2.4.6

⁸ Eriksson använder uttrycket *todennäköisyysporrastus*. Begreppet innebär huruvida det finns skäl att misstänka ett brott eller sannolika skäl. Skäl att misstänka tröskeln anses ha överskridits när en person som begrundar saker noggrant på basis av sina iakttagelser kommer till ett sådant resultat (HE 14/1985 vp s. 16). Sannolika skäl att misstänka innebär att det bör vara mer sannolikt att misstanken stämmer än att den inte gör det. Matematiskt bör sannolikheten således vara över 50 procent (HE 14/1985 vp s. 16)

Tvångsmedelslagens (806/2011) allmänna principer ska beaktas då förundersökningsmyndigheten använder sig av de befogenheter som stadgas i lagen. I min undersökning har jag analyserat på vilka grunder frihetsberövande tvångsmedel använts i misshandelsbrott. Av den orsaken är det mest centrala i detta kapitel teorin kring de frihetsberövande tvångsmedlen som stadgas i *tvångsmedelslagens* (806/2011) 2. kapitel, samt genomgången av lagens andemening gällande brottsrubriken *misshandel*. Stadgandena om tvångsmedel och brottsrubriken *misshandel* presenterar jag ur lagens, lagpropositionens och rättslitteraturens synvinkel.

Jag presenterar statistik från PolStat över antal misshandelsbrott i Mariehamn, Jakbostad och Borgå från åren 2015 – 2017. I statistiken framkommer även uppgifter om antal frihetsberövande samt hur mycket frihetsberövande tvångsmedel använts i förhållande till antalet misshandlar på de olika orterna.

I *polislagen* (872/2011) finns ett flertal stadganden som styr när polisen har rätt att gripa en person. I *polislagens* (872/2011) 1 § 3 mom. hänvisas till tvångsmedelslagen beträffande tvångsmedel som utförs i samband med förundersökning av brott. Motsvarande stadganden finns i *Polislagen för Åland* (2013:87) 1 § Trots detta, vilket även framkommer i min undersökning, tillämpas ibland *polislagsgripanden*⁹ i samband med misshandelsärenden.

Polisverksamheten på Åland skiljer sig till viss mån från polisverksamheten i övriga landet. Detta har sina grunder i *Ålands självstyrelse*. Självstyrelsen har grundlagsstatus och kan ändras i grundlagsenlig ordning av Finlands riksdag, med Ålands lagtings samtycke. *Självstyrelselagen* (1991:71) stadgar inom vilka områden lagtinget får stifta lagar. Till dessa hör bland annat polisverksamheten. (Lagtinget, 2019.) Enligt *Självstyrelselagen för Åland* (1991:71) 4 kap. 18 § har landskapet lagstiftningsbehörighet bland annat gällande allmän ordning och säkerhet. I lagens (1991:71) 5 kap. 27 § framkommer att rättsskipning och vad som stadgas om förundersökning, verkställande av domar, straff och utlämning för brott tillhör rikets lagstiftningsbehörighet. I *Republikens presidents förordning om polisförvaltningen i landskapet Åland* (2010:33) 1 § framkommer att polisväsendet i landskapet ska sköta alla uppgifter som ankommer på polisen.

⁹ Med *polislagsgripande* avser jag gripande av en person som skett med stöd av *polislagens* (872/2011) stadganden.

I praktiken innebär detta att Åländska polisen jobbar under så kallad delad lagstiftningsbehörighet. Denna frågeställning är väldigt komplex och kunde vara föremål för ett helt separat examensarbete. Det som är relevant gällande denna fråga i detta examensarbete är att de stadganden som gäller tvångsmedel med stöd av tvångsmedelslagen samt den straffrättsliga tolkningen av misshandel är gällande både på det finländska fastlandet och på Åland. När det gäller stadganden enligt polislagen råder skild lagstiftning på Åland och på det finländska fastlandet.

2.1 De mänskliga rättigheterna

Internationellt sett utgår bestämmelserna om de mänskliga rättigheterna från *FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna*. (Förenta nationerna, 1948). De mest centrala mänskorättsavtal som Finland ratificerat är emellertid *Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna* (Europarådet, 1950) från 1950 och *FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter* (Förenta nationerna, 1966) från 1966. (Frände et al. 2014, s. 55.)

Vårt lands statsskicks centrala grundprinciper finns stadgade i *Finlands grundlag* (GL, 731/1999). Konstitutionen grundar sig på att statsmakten tillkommer folket och på rättsstatsprincipen. I 2 mom. 3 § (731/1999) framgår att all utövning av offentlig makt ska bygga på lag och att i all offentlig verksamhet ska lag noggrant iakttas. (Helminen et al. 2014, s. 47.)

Finlands grundlag innehåller ett flertal stadganden i vilka det hänvisas till internationella bestämmelser om mänskliga rättigheter. I 1 § 3 mom. (731/1999) framgår att Finland deltar i internationellt samarbete i syfte att säkerställa fred och mänskliga rättigheter. De mänskliga rättigheterna omnämns även i 22 § (731/1999) i vilken det framgår att de allmänna ska se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. I 108 § och 109 § (731/1999) omnämns att landets högsta laglighetsövervakare, justitieombudsmannen och justitiekanslern, ska övervaka att de grundläggande fri- och rättigheterna samt att de mänskliga rättigheterna tillgodoses. (Helminen et al. 2014, s. 54.)

I *Grundlagens* 2 kap. (731/1999) beskrivs de grundläggande fri- och rättigheterna. De rättigheter som stadgas i 2 kap. (731/1999) är jämlikhet, rätten till liv, personlig frihet och

integritet, den straffrättsliga legalitetsprincipen, rörelsefrihet, skydd för privatlivet, religions- och samvetsfrihet, yttrandefrihet och offentlighet, mötes- och föreningsfrihet, rösträtt och rätt till inflytande, egendomsskydd, kulturella rättigheter, rätt till eget språk och egen kultur, näringsfrihet och rätt till arbete, rätt till social trygghet, ansvar för miljön, rättskydd, respekt för de grundläggande fri- och rättigheterna och de grundläggande fri- och rättigheterna under undantagsförhållanden.

2.2 Allmänt om tvångsmedel

Straffprocessuella tvångsmedel är åtgärder, med vilka man inskränker på en enskild persons rättsgoda för att trygga rättsprocessen och styra den så att man når den materiella sanningen. Med tvångsmedel inskränker man ofta på en individs rättigheter som denna har med stöd av grundlagen. Dessa inskränkningar kan ofta genomföras även med fysiskt tvång. Förutsättningar för att använda tvångsmedel är att ett brott har begåtts eller att man misstänker att ett brott har begåtts. Syftet med tvångsmedel kan vara att trygga en ostörd rättsprocess och framför allt förhindra att en misstänkt, åtalad eller dömd flyr. Det kan även handla om att säkra bevisning för brottet eller att återställa ett rättsgoda för den som utsatts för ett brott. Vidare kan syftet med tvångsmedlet vara att säkra verkställande av utbetalning av skadestånd, säkra och frånta brottsnytta eller någon annan förverkandepåföljd, eller att förhindra fortsatt brottslig verksamhet. (Helminen et al. 2014.)

Tvångsmedelslagen 1 kapitel 1 § (22.7.2011/806) lyder:

Tillämpningsområde

Denna lag tillämpas på användningen av tvångsmedel och på villkoren för deras användning, om inte annat följer av någon annan lag.

Tvångsmedelslagen är en så kallad *allmän lag*. Detta framgår ur lagens 1 kapitel 1 § ur vilken framgår lagens tillämpningsområde, vilket är "*...om inte annat följer av någon annan lag*" (Rantaeskola, 2014 s. 27). Med tvångsmedel avses sådana myndighetsåtgärder som vidtas i samband med brottsutredning, då myndigheten inskränker i en persons rättsfär (Helminen et al 2014, s. 2). De allmänna bestämmelserna i *tvångsmedelslagen* tillämpas förutom av polisen även av andra myndigheter som utför förundersökning. Detta möj-

liggörs genom att respektive myndigheters lagar hänvisar till *tvångsmedelslagen*. (Rantaeskola, 2014, s. 27)

De *allmänna principerna* ska alltid tas i beaktande vid användning av tvångsmedel (Rantaeskola, 2014, s. 27). Jag återkommer till de allmänna principerna i kapitel 2.3.

2.2.1 När tvångsmedelslagen kan tillämpas

Utgångsläget är att de åtgärder som finns stadgade i *tvångsmedelslagen* kan tillämpas vid brottsutredning när en myndighet utför förundersökning (Helminen et al. 2012, s. 2). Ett minimikrav för att myndigheten ska kunna använda sig av tvångsmedel är att tröskeln för *skäl att misstänka* har överskridits. Ifall skäl att misstänka - tröskeln inte överskridits kan i allmänhet inte tvångsmedel användas (Rantaeskola, 2014, s. 28).

Under förundersökningen beslutar polisen om användande av tvångsmedel. När polisen avslutat en förundersökning och överfört ärendet till åtalsprövning överförs "herraväldet" över ärendet till åklagaren. Polisen kan inte ta beslut om tvångsmedel efter att ärendet överförts till åklagaren. Om polisen dock anser att användning av tvångsmedel är nödvändigt efter att ärendet överförts till åklagaren så bör detta överenskommas med ärendets åklagare i förundersökningssamarbetet. Efter förhandling med åklagaren kan åklagaren antingen begära en tilläggsutredning och tvångsmedelsåtgärder eller överföra ärendet tillbaka till förundersökning. Om åklagaren dock anser att det inte finns behov att vidta de åtgärder som polisen föreslagit, så har polisen inte befogenheter att vidta åtgärderna. Situationen är dock en annan ifall det handlar om ett brott som tillhör en större ärendehelhet där vissa gärningar inte alls har utretts. Betydelsen av förundersökningssamarbete får trots detta inte frånses. (Rantaeskola, 2014, s. 28.)

2.2.2 Samtycke

Helminen et al. (2014, s. 757) lyfter i boken *Esitutkinta ja pakkokeinot* upp betydelsen av att samtycka till ett tvångsmedel. Helminen et al. (2014) konstaterar att samtycke har rättslig betydelse endast i sådana fall då förutsättningar för tvångsmedlet inte uppfylls eller då detta är tolkningsbart. Ett entydigt svar på huruvida samtycke kan ersätta de allmänna förutsättningarna finns inte. Anhållande och häktning är inte möjligt med samtycke, men andra typer av tvångsmedel torde kunna tillämpas. I sådant fall skulle det handla om att

förutsättningar för tvångsmedel inte föreligger, men att det ligger i den misstänktes intresse att utföra tvångsmedlet (Helminen et al. 2014, s.757.).

Justitieombudsmannen (JO, 17.12.2012 dnr. 1763/4/11) har uppmärksammat betydelsen av samtycke i samband med användning av tvångsmedel. JO anser att polisen bör ställa sig ytterst reserverande till samtycke. I fallet handlade det om en person som uttryckt sig "titta bara", vilket inte i det aktuella fallet kunde ses som ett godtagbart samtycke. Detta fall handlade om genomsökning av ett fordon

I fallet (JO 3.8.2009 dnr. 3591/4/08) konstaterar justitieombudsmannen att medborgare lätt kan uppfatta polisens tjänsteåtgärder som sådana att det inte finns någon möjlighet att inte samtycka. Av den orsaken ska polisen ställa sig ytterst reserverad till ett tyst godkännande av en tjänsteåtgärd.

Med andra ord bör polisen ställa sig ytterst reserverad till att använda tvångsmedel med en persons samtycke. Ett sådant förfarande bör anses vara endast yttersta undantag. Utgångsläget bör vara att förundersökningsmyndigheterna ska ha lagliga förutsättningar då tvångsmedel vidtas. (Rantaeskola, 2014, s. 29.)

2.3 De allmänna principerna

De allmänna principerna gällande användning av tvångsmedel stadgas i tvångsmedelslagens (22.7.2011/806) 1. kapitel 2 – 4 §. Dessa är *proportionalitetsprincipen*, *principen om minsta olägenhet* och *finkänslighetsprincipen*. Nedan presenterar jag dessa principer och lyfter upp rättslitteraturens och förarbetenas syn på principerna.

2.3.1 Proportionalitetsprincipen

Tvångsmedelslagen (22.7.2011/806) 1. kapitel 2 § lyder:

Tvångsmedel får användas endast om det kan anses försvarligt med beaktande av hur grovt det undersökta brottet är, hur viktigt det är att brottet utreds och av att den misstänktes eller någon annans rättigheter kränks när tvångsmedel används samt övriga omständigheter som inverkar på saken.

Principen är allmän och gäller alla typer av tvångsmedel. När beslut om tvångsmedel görs bör även alla motiveringar som talar mot användning av tvångsmedel beaktas. Vid helhetsbedömningen bör enligt *proportionalitetsprincipen* fästas uppmärksamhet till brottets grovhet och den rättskränkning som följer av användningen av tvångsmedel. Detta innebär att ju lindrigare brottet är, desto mer talar detta för att inte tillåta användning av tvångsmedel. (Rantaeskola, 2014, s. 30.)

2.3.2 Principen om minsta olägenhet

Tvångsmedelslagen (22.7.2011/806) 1. kapitel 3 § lyder:

Tvångsmedel ska användas så att man inte ingriper i någons rättigheter mer än vad som är nödvändigt för att syftet med användningen ska nås.

Tvångsmedel ska användas så att ingen i onödan orsakas skada eller olägenhet.

På allmänt plan innebär principen om minsta olägenhet att den som blir föremål för tvångsmedel förorsakas minsta möjliga skada och olägenhet. Principen innebär också att tvångsmedlet inte omfattar en längre tidsram än det som krävs för att uppnå dess syfte. Det är uppenbart att tvångsmedel inte får användas som någon bestraffningsmetod, utan det bör användas endast i processuellt syfte såsom framgår i lagen (Rantaeskola, 2014, s. 34.).

I *tvångsmedelslagen* finns flera stadganden som tangerar principen om minsta olägenhet. Sådana stadganden finns till exempel gällande *anhållande* (TvML 2:7), *häktning* (TvML 3:17) och *reseförbud* (TvML 5:8). I dessa nämns att tvångsmedlet ska upphöra omedelbart när det inte längre finns förutsättningar för dess användning. I lagen stadgas även om *hävning av beslag* (TvML 7:14), samt att kopiering av en handling ska ske i första hand framför beslag om en kopia är tillräcklig för att bevisningen ska vara tillförlitlig. Även i stadgandena gällande *husrannsakan* (TvML 8:6,2) framkommer att *husrannsakan* ska företas så att den inte medför större olägenhet eller skada än nödvändigt. På motsvarande sätt får inte *kroppsbesiktning* (TvML 8:33,4) orsaka den som besiktningen gäller nämnvärd olägenhet för hälsan. Även i andra speciallagar finns motsvarande stadganden gällande principen om minsta olägenhet. Exempelvis i *häktningsslagen* (23.9.2005/768) framgår att den häktades rättigheter inte får begränsas mer än syftet med häktningen, förvaringssäkerheten

vid häktning och upprätthållande av ordningen i fängelset nödvändigt kräver. (Rantaeskola, 204, s. 34.)

I Regeringspropositionen (RP 222/2010 rd) framkommer även att minsta olägenhet innebär att brottsmisstänkta eller andra som blir föremål för åtgärder i mån av möjlighet ska höras när man bedömer om det finns förutsättningar för att vidta åtgärder, även om det inte finns uttryckliga bestämmelser om hörande. Den som är föremål för tvångsmedel kan ofta sitta inne med sådan väsentlig information för bedömningen som uttryckligen gäller den olägenhet som det aktuella tvångsmedlet orsakar. Som exempel tar regeringspropositionen upp sådana uppgifter som skulle gälla bedömningen av om huruvida det vore skäligt att anhålla någon. (RP 222/2010 rd s. 255.)

2.3.3 Finkänslighetsprincipen

Tvångsmedelslagen (22.7.2011/806) 1. kapitel 4 § lyder:

Tvångsmedel ska användas så att de inte väcker obefogad uppmärksamhet och också i övrigt med iakttagande av finkänslighet.

Principen utgår från att utomstående kan få kännedom om att ett tvångsmedel används, vilket kan innebära att dessa kan dra slutsatser om brottsmisstankar mot den som blir föremål för tvångsmedlet. Principen finns även i 4 kap. 6 § i *förundersökningslagen* (22.7.2011/805) Som exempel nämns att man bör beakta personens ålder och hälsotillstånd och även ta hänsyn till anständighet. (RP 222/2010 rd s. 255.)

Finkänslighetsprincipen blir tydlig när det gäller bemötande av personer som blivit föremål för frihetsberövande tvångsmedel. Som exempel kan nämnas att anhållna och häktade bör skyddas mot skadlig publicitet med beaktande av *oskyldighetspresumptionen*¹⁰. Detta tas ännu tydligare upp i *häktningslagen* (768/2005) och *lagen om behandling av personer i förvar hos polisen* (29.9.2006/841). Även i dessa fall bör såsom även stadgas i *förundersökningslagen* (22.7.2011/805) beaktas personens ålder och hälsotillstånd samt hänsyn tas till anständighet. (Rantaeskola, 2014 s. 36.)

¹⁰ *Oskyldighetspresumptionen* grundar sig på Artikel 6 punkt 2 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Stadgandet lyder "Var och en som blivit anklagad för brott skall betraktas som oskyldig till dess hans skuld lagligen fastställts" (Europarådet, 1950, Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna Artikel 6 punkt 2)

Finkänslighetsprincipen blir synnerligen viktig vid utförande av kroppsvisitation enligt tvångsmedelslagen 8 kap. 31 §, där en person kan kläs av i syfte att söka efter föremål som personen gömt mellan kläderna och huden. En sådan grundlig undersökning bör göras i ett utrymme som specifikt är ämnat för detta ändamål och i vilket inte utomstående har tillgång. Den som granskar bör även vara av samma kön som den som blir avklädd. Att agera finkänsligt och undvika onödig uppmärksamhet är centralt vid utförande av alla typer av tvångsmedel. (Rantaeskola, 2014 s. 37.)

2.4 Frihetsberövande tvångsmedel

I detta kapitel kommer jag att presentera grunderna för *gripande*, *hämtning*, *anhållande*, *häktning* och *reseförbud*. I detta kapitel lyfter jag upp de *allmänna* och *särskilda förutsättningarna* för användande av frihetsberövande tvångsmedel. De stadganden jag går igenom i detta kapitel har en central roll i den innehållsanalys jag gjort i denna undersökning.

Helminen et al (2014) räknar i boken *Esitutkinta ja pakkokeinot* fem frihetsberövande straffprocessuella tvångsmedel. Dessa är *gripande*, *hämtning*, *anhållande*, *häktning* och *reseförbud*. Gripande och hämtning är kortvariga (högst 24 timmar), anhållande kan vara i högst fyra dagar medan häktning däremot kan vara i veckor och ibland till och med i månader. I dessa fall omhändertar förundersökningsmyndigheten den person som är föremål för tvångsmedlet och placerar denne i ett sådant utrymme som myndigheten tillhandahåller och som är ämnat för frihetsberövande. En häktad person placeras huvudsakligen i ett fängelse som upprätthålls av Brottpåföljdsverket. (Helminen et al. 2014, s. 795.)

Reseförbud är ett lindrigare tvångsmedel än anhållande och häktning. Med reseförbud kan en persons rörlighet begränsas och även åläggas andra skyldigheter såsom skyldighet att anmäla sig till polisen under vissa tider. (Helminen et al. 2014, s. 795.)

2.4.1 Gripande

Termen *gripande* används i två olika bemärkelser. I snäv bemärkelse är gripande ett enskilt tvångsmedel som innefattar ett kortvarigt frihetsberövande. I en bredare bemärkelse innebär gripande den frihetsberövande åtgärd som vidtas för att säkerställa ett anhållande, en häktning, en hämtning eller någon annan åtgärd som innefattar frihetsberövande. Ett kort-

varigt gripande kan innebära att en person berövas sin frihet för att utreda dennes identitet, för att utföra förhör eller för att utföra någon eventuell annan förundersökningsåtgärd. (Helminen et al. 2014, s. 800.)

Gripande som ett enskilt tvångsmedel innefattar det specifika omhändertagandet av personen, transport av hen till polisstationen eller till något annat ställe där förundersökning vidtas, utredande av personens identitet, förhör med hen samt vidtagande av någon annan specifik förundersökningsåtgärd. Personen kan till exempel åläggas delta i en *gruppkonfrontation*¹¹ eller hen kan ombes identifiera personer eller föremål. (Helminen et al. 2014, s. 800.)

I *förundersökningslagen* (805/2011, 6 kap. 4 §) framkommer att förundersökningsåtgärder riktade mot personer som gripits *ska vidtas utan ogrundat dröjsmål*. I *förundersökningslagen* (805/2011, 6 kap. 5 §) framkommer att ingen får hållas i förundersökning längre än nödvändigt. I 2 momentet (805/2011) stadgas hur länge en person är skyldig att vara närvarande vid förundersökning. En person som inte är misstänkt för brott är skyldig att vara närvarande högst 6 timmar. En misstänkt är skyldig att vara närvarande högst 12 timmar och om förutsättning för anhållande föreligger, högst 24 timmar efter gripande. Om förutsättning för anhållande kan anses nödvändigt kan ett sådant beslut naturligtvis tas redan innan 24 timmar gått. Anhållningstiden räknas oberoende av när beslutet om anhållande togs från den tidpunkt då personen greps. (Helminen et al. 2014, s. 801.)

De utsatta tiderna är maximitider. Ett frihetsberövande är alltid ett så radikalt ingrepp i en persons rättssfär att den tid personen är frihetsberövad samt den menliga inverkan tvångsmedlet förorsakar bör minimeras. Personen kan ha arbetsuppgifter, minderåriga barn, viktiga möten eller dylikt som denne bör sköta under en viss tid. I enlighet med *proportionalitetsprincipen* och *principen om minsta olägenhet* bör polisen sträva efter att ingen orsakas oskäligen skada eller olägenhet. (Helminen et al. 2014, s. 801.)

I *förundersökningslagen* (805/2011) 6 kap 6 § stadgas att förundersökningsmyndigheten har rätt att förhindra att person avlägsnar sig. Polisen och övriga förundersökningsmyndig-

¹¹ *Konfrontation* definieras i *förundersökningslagen* (805/2011, 8 kap. 1 §) Med konfrontation avses sådan identifiering av en person som är misstänkt för brott vid vilken jämförelsepersoner används vid sidan av den misstänkte.

heter har befogenhet att förhindra en person som hämtats eller anlant till förundersökning oberoende av personens ställning i ärendet förhindra att denne avlägsnar sig. Om personen under sin del av förundersökningsprocessen försöker avlägsna sig kan polisen förhindra detta. Maximitiderna får dock inte överskridas. Att olovligen avlägsna sig från förundersökning uppfyller i allmänhet rekvisit för *Hindrande av tjänsteman* enligt *strafflagen* (39/1889) 16 kap. 3 §. En misstänkt kan med stöd av förundersökningslagen (805/2011) 6 kap. 6 § hållas inlåst (i en så kallad sump) om det är nödvändigt för att förhindra att hen avlägsnar sig. Om förutsättningar för anhållande föreligger kan personen hållas i ett utrymme som är avsett för anhållna. Att hålla någon inlåst förutsätter samma dokumentation som för anhållande. (Helminen et al. 2014 s. 801 – 802.)

Att låsa in en misstänkt är inget man kan göra på rutin eller godtyckligt. Nödvändigheten av ett gripande bör alltid bedömas utifrån ärendet och bör alltid kunna motiveras. Då en person försätts i ett låst utrymme ska stadgandena i *lagen om behandling av personer i förvar hos polisen* (841/2006) efterföljas. Som exempel kan nämnas att en frihetsberövad person som inte fyllt 18 år bör hållas åtskilt från andra frihetsberövade om inte hens intresse kräver annat. Män och kvinnor ska hållas i separata celler. (Helminen et al. 2014 s. 802.)

2.4.2 Hämtning

Hämtning är ett tvångsmedel där en person genom fysiskt tvång tas till en myndighet, då hen vägrat hörsamma kallelse (Helminen et al. 2014 s. 818).

Det finns tre olika typer av hämtning. Dessa är hämtning till förundersökning, hämtning till domstol eller hämtning till någon annan myndighet. Hämtning kan även tillämpas i andra ärenden än brottsärenden. Hämtning kan användas mot alla personer oberoende av deras processuella ställning. Även en person som är under 15 år kan hämtas. Allmän husrannsakan eller platsgenomsökning får förrättas för att få tag på en person som ska hämtas. Stadganden finns i *tvångsmedelslagen* (806/2011) 8 kap. 3 § och 4 § samt i *polislagen* (872/2011) 2 kap. 4 §. (Helminen et al. 2014, s. 818.)

2.4.3 Hämtning till förundersökning

Om var och ens skyldighet att infinna sig till förundersökning stadgas i *förundersökningslagen* (805/2011) 6 kap. 1 § 1 mom:

Om det finns anledning att anta att en person kan bidra till utredningen av ett brott eller om hans eller hennes närvaro vid en förundersökningsåtgärd annars behövs för utredningen av brottet, är personen skyldig att på kallelse infinna sig på det närmaste lämpliga verksamhetsstället hos den förundersökningsmyndighet som sänt kallelsen eller på motsvarande verksamhetsställe hos någon annan förundersökningsmyndighet.

Skyldighet att infinna sig kan gälla samtliga oberoende av hens processuella ställning. Utredning av brott gäller alla sådana aspekter som finns stadgade i *förundersökningslagen* (805/2011) 1 kap. 2 §. Exempel på sådana aspekter kan vara förhållandena under vilka brottet begåtts eller en skada som har orsakats och den vinning som har fåtts genom brottet. Det kan även handla om att utreda omständigheter kring huruvida förundersökning ska inledas enligt *förundersökningslagen* (805/2011) 3 kap. 3 § 2. mom. (Helminen et al. 2014, s. 819.)

I *förundersökningslagen* (805/2011) 6 kap.2 § stadgas när hämtning till förundersökning kan bli aktuellt. Förutsättningarna för hämtning är att det finns skäl att anta att det av personen kan erhållas uppgifter om brottet eller att hens närvaro vid vidtagande av förundersökningsåtgärder annars är nödvändig för ärendets utredning, att personen har kallats till förundersökning, att hen utan godtagbar orsak underlåtit att lyda kallelsen och att undersökningsledaren har gjort ett skriftligt beslut om hämtning. (Helminen et al. 2014, s. 820.)

En misstänkt kan i vissa fall även hämtas utan kallelse. Om detta stadgas i *förundersökningslagen* (805/2011) 6 kap. 2 § Förutsättningarna för detta är att fängelse kan följa på brottet och det är sannolikt att den misstänkte inte lyder en kallelse, eller om det om det finns anledning att misstänka att hen efter att ha fått en kallelse kommer att försvåra sakens utredning genom att fly eller genom att undanröja bevis eller på något annat sätt. (Helminen et al. 2014, s. 821.)

Hämtning till förundersökning kan inte tillämpas om den som kallats till förundersökning har en godtagbar orsak till att hen inte lytt kallelsen. Godtagbara orsaker är till exempel

sjukdom, trafik hinder, synnerligen viktiga arbetsrelaterade orsaker, en resa eller någon anhörigs sjukdom. Om den som kallats till förundersökning har något sådant förhinder, bör hen meddela om detta till förundersökningsmyndigheten, för att komma överens om en tid som passar. En dylik orsak bör naturligtvis beaktas även i ett sådant fall då uppgiften kommit förundersökningsmyndigheten till känna på annat sätt. Allvarlig sjukdom eller någon annan grundad orsak kan även vara ett hinder för verkställande av ett givet förordnande om hämtning. (Helminen et al. 2014, s. 821.)

2.4.4 Anhållande

Anhållande är ett tvångsmedel där en för brott misstänkt frihetsberövas i syfte att hålla hen i förvar för att trygga förundersökningen och/eller för en eventuell *häktning*. (Helminen et al. 2014, s. 825.)

Endast en för brott misstänkt, eller ibland en åtalad kan anhållas. Maximitiden för gripande är 24 timmar i sådana fall att förutsättningar för anhållande föreligger. Inom 24 timmar från gripande, eller från att den misstänkte anlät till förundersökning, ska personen sättas på fri fot eller *anhållas*, om förutsättningar för *anhållande* föreligger och ett fortsatt frihetsberövande är nödvändigt. (Finlex, 805/2011, 6 kap. 5 § och Finlex 806/2011, 2 kap. 1 §.)

Syftet med anhållande är nästan alltid att säkra förundersökningen genom att förhindra att den misstänkte flyr, försvårar sakens utredning eller fortsätter sin brottsliga verksamhet. I vissa fall kan anhållande även bli aktuellt för att förhindra flykt då fallet har kommit upp till prövning i domstolen. I ett sådant fall är syftet med anhållande att säkra rättegången. (Helminen et al. 2014, s. 825.)

Nedan presenterar jag de *allmänna* och *särskilda förutsättningarna* för anhållande. Dessa har en central roll i min undersökning.

2.4.5 Allmänna förutsättningar för anhållande

Förutsättningar för anhållande stadgas i *tvångsmedelslagen* (806/2011) 2 kap. 5 §. Förutsättningarna för häktning sammankopplas med anhållningsförutsättningarna i *tvångsmedelslagen* (806/2011) 2 kap. 11 §. (Helminen et al. 2014, s. 826.)

I doktrinen har traditionellt förutsättningarna för anhållande och häktning delats upp i *allmänna förutsättningar*, vilka alltid bör uppfyllas, samt *särskilda förutsättningar*, vilka kan variera beroende på ärendet. I alla fall bör någon av de särskilda förutsättningarna uppfyllas. (Helminen et al. 2014, s. 826.)

De *allmänna förutsättningarna* för *anhållande* är följande:

De finns *sannolika skäl* att misstänka att:

1. ett brott har skett
2. den anhållna personen har gjort sig skyldig till brottet.

Förutsättningarna för anhållande är betydligt högre än förutsättningarna för att inleda förundersökning. I *förundersökningslagen* (805/2011) 3 kap. 3 § står ordalydelsen ”det finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts”. Vid inledning av en förundersökning blir huvudsakligt fokus i allmänhet på att utreda huruvida gärningen objektivt sett uppfyller rekvisit för brott, men även den subjektiva synvinkeln bör beaktas redan i inledningen. Om det handlar om ett oaktasamhetsbrott finns det sällan orsak till anhållande. Om brottet har preskriberats uppfylls inte heller anhållningsförutsättningarna, trots att en eventuell förverkandepåföljd kunde utdömas. (Helminen et al. 2014, s. 826.)

I *tvångsmedelslagens* (806/2011) 2 kap. 5 § finns inte något direkt stadgat om hur hög grad av sannolikhet som förutsätts att ett brott har skett. Ur rättssäkerhetsperspektiv bör dock anhållande inte bli aktuellt ifall det inte är *tämligen sannolikt* att det är frågan om ett brott. I praktiken vållar detta sällan några bekymmer eftersom den anhållningsberättigade tjänstemannen i allmänhet undviker att anhålla en misstänkt om det inte objektivt sett föreligger stor sannolikhet att en straffbar gärning inträffat. (Helminen et al. 2014, s. 826 – 827.)

Den sannolikhet om brottet och den misstänktes skuld som stadgas i *tvångsmedelslagen* (806/2011) 2 kap. 5 § bör alltid föreligga när anhållningsbeslut tas. Detta gäller även då ställning tas till huruvida anhållande ska fortgå. I *tvångsmedelslagen* (806/2011) stadgas att en anhållen ska sättas på fri fot omedelbart, när förutsättning för anhållande inte längre föreligger. (Helminen et al. 2014, s. 827.)

Även om sannolikhetströskeln inte överskrids, men det finns *skäl att misstänka* personen för brott, kan hen anhållas, om förutsättningarna för anhållande i övrigt finns och det är synnerligen viktigt att den misstänkte anhålls i avvaktan på tilläggsutredning (Finlex, 806/2011, 2 kap. 5 §). I ett sådant fall används termen *kvalificerad anhållan/häktning* (Helminen et al. 2014, s. 827).

Anhållande av en misstänkt i fall där hen endast skäligen kan misstänkas för brottet förutsätter att det finns någon form av konkret tilläggsutredning att vänta. I regeringspropositionen (RP 14/1985) nämns som exempel på sådan konkret tilläggsutredning, att nå ett nyckelvittne, att slutföra brottsplatsundersökning, kriminalteknisk undersökning eller anskaffande av något annat sakkunnigutlåtande. Det kan även finnas behov av att använda sig av maximitiden för anhållande när det finns flera misstänkta, som ska höras, eller när andra förundersökningsåtgärder ska vidtas. När denna bestämmelse tillämpas, bör den *anhållningsberättigade tjänstemannen* som tagit beslutet i efterhand kunna motivera sitt beslut genom att konkretisera vad det var för *specifik tilläggsutredning* som väntades. Om sådan tilläggsutredning inte kan erhållas eller att sådan tilläggsutredning inte ger stöd för misstanken torde frigivande av den anhållne i allmänhet komma i fråga. (Helminen et al. 2014, s. 827.)

I *tvångsmedelslagen* (806/2011) 2 kap. 6 § poängteras proportionalitetsprincipen beträffande anhållande. I lagparagrafen framgår att "ingen får anhållas, om anhållande är oskäligt med hänsyn till sakens natur eller den misstänktes ålder eller andra personliga förhållanden" (Finlex, 806/2011, 2 kap. 6 §). Anhållande är oskäligt i ett sådant fall då den sannolika konkreta påföljden endast är ett bötesstraff. Med den misstänktes ålder avses främst personer under 18 år, men även åldringar. Anhållande av en person under 18 år kan bli aktuellt endast om det finns synnerligen vägande skäl. Övriga aspekter att ta i beaktande är allvarlig sjukdom, eller graviditet samt sådana uppgifter som ensamvårdnad och att perso-

nen har små barn att sköta. I sådana fall kan som lindrigare alternativ användas *reseförbud*. (Helminen et al. 2014, s. 828.)

2.4.6 Särskilda förutsättningar för anhållande

I *tvångsmedelslagen* (806/2011) 2 kap. 6 § delas de särskilda förutsättningarna för anhållande upp i fyra alternativa punkter. Punkt 2 innefattar de *särskilda förutsättningarna för anhållande i normalfall* (Helminen et al. 2014, s. 828). Punkt 2 i *tvångsmedelslagen* (806/2011) 2 kap. 6 § lyder:

2) det för brottet föreskrivs ett lindrigare straff än fängelse i två år, men det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år och den misstänktes personliga förhållanden eller andra omständigheter ger anledning att misstänka att personen

a) flyr eller på något annat sätt drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff,

b) försvårar utredningen av saken genom att undanröja, förstöra, ändra eller gömma bevis eller påverka ett vittne, en målsägande, en sakkunnig eller en medgärningsman, eller

c) fortsätter sin brottsliga verksamhet,

(Finlex, 806/2011, 2 kap. 6 § 1. mom. 2. punkt.)

Eftersom anhållande är ett strängt tvångsmedel, förutsätter dess användning att det misstänkta brottet uppfyller en viss storleksklass. I normalfall är första förutsättningen att det kan anses sannolikt att brottet som utreds uppfyller rekvisitet för ett sådant brott vars föreskrivna strängaste straff är minst ett års fängelse. Detta handlar om det i lagen stadgade maximistraffet för brottet. Allmänna straffflindringsgrunder som stadgas i *strafflagen* (39/1889) 6 kap. 8 § beaktas inte. Exempel på sådana är försök, medhjälp eller att gärningspersonen begått brottet innan hen fyllde 18 år. Dock bör dessa omständigheter, och i synnerhet det sistnämnda, tas i beaktande när man bedömer förutsättningarna för anhållande enligt proportionalitetsprincipen och stadgandena kring *förbud mot oskäligt anhållande* enligt *tvångsmedelslagen* (806/2011) 2 kap. 6 §. (Helminen et al. 2014, s. 829.)

Den andra förutsättningen för *anhållande* i normalfall är att det förekommer någon form av fara. Dessa *färförutsättningar* är (a) flyktfara, (b) fara för att bevis undanröjs (kollusions-

fara) och (c) fara för fortsatt brottslig verksamhet. Genom dessa faroförutsättningar tydliggörs avsikten med tvångsmedlet. Avsikten med ett straffprocessuellt frihetsberövande är att förhindra den misstänkte att (a) dra sig undan förundersökning, rättsprocess och verkställande av straff eller (b) förstöra bevis eller försvåra utredningen på annat sätt eller (c) fortsätta sin brottsliga verksamhet. Flyktfara kan komma i fråga under hela rättsprocessens gång. Fara att den misstänkte försvårar sakens utredning är i allmänhet störst i början av förundersökningsprocessen och minskar ofta när mer bevisning samlats. Fara för fortsatt brottslig verksamhet avviker till sin natur från de två förstnämnda faroförutsättningarna. Om den misstänkte anhålls eller häktas på dessa grunder handlar det om en preventiv åtgärd som delvis har samma funktion som ett straff. Avsikten är då först och främst att avbryta en brottsspiral. (Helminen et al. 2014, s. 829.)

En förutsättning för anhållande är att det finns skäl att misstänka att någon av de tidigare nämnda faroförutsättningarna uppfylls. Med andra ord bör det finnas objektiva grunder, på basis av den information som finns tillgänglig och på basis av allmän livserfarenhet att anta att den misstänkte flyr, försvårar utredningen eller fortsätter sin brottsliga verksamhet, ifall hen inte anhålls. När beslut om anhållande dokumenteras bör det framgå vilka faroförutsättningar som uppfylls. I vissa fall kan två eller till och med tre faroförutsättningar uppfyllas. Någon av dessa faroförutsättningar bör även uppfyllas i sådant fall att någon anhålls på basis av den lägre graden av misstanke enligt tvångsmedelslagen (806/2011) 2 kap. 5 § 2 mom. (Helminen et al. 2014, s. 829.)

Förutom de särskilda förutsättningarna för anhållande i normalfall finns dessutom tre alternativa förutsättningar. Dessa räknas upp i *tvångsmedelagen* (806/2011) 2 kap. 5 § 1 mom. punkt 1, 3 och 4. Anhållande eller häktande av en person som på sannolika skäl är misstänkt för brott kan komma på fråga i följande fall:

- 1) det inte föreskrivs ett lindrigare straff för brottet än fängelse i två år,
- 3) han eller hon inte är känd och vägrar uppge sitt namn eller sin adress eller lämnar uppenbart osanna uppgifter om detta, eller
- 4) han eller hon inte har stadigvarande bostad i Finland och det är sannolikt att han eller hon genom att lämna landet drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff.

(Finlex, 806/2011, 2 kap. 5 § 1 mom. punkt 1, 3 och 4.)

Förutom ovannämnda förutsättningar kan anhållande även komma ifråga som en *påföljd för överträdelse av reseförbud*. *Reseförbud* är ett lindrigare sätt att begränsa en persons fria rörelse jämfört med övriga frihetsberövande tvångsmedel. I *Tvångsmedelslagen* (806/2011) 5 kap. 10 § framkommer att den som meddelats *reseförbud* får anhållas och häktas om hen bryter mot förbudet eller flyr, börjar förbereda flykt, försvårar utredningen av ärendet eller fortsätter sin brottsliga verksamhet. (Helminen et al. 2014, s. 832.)

I punkt 1 handlar det om *anhållande* eller *häktning* på grund av brottets allvarlighet. *Tvångsmedelslagen* (806/2011) utgår ifrån att det inte finns något ovillkorligt tvång att anhålla eller häkta en person trots att brottet är grovt (Helminen et al. 2014 s. 833) Enligt *FN:s konvention om civila och politiska rättigheter* (1966, artikel 9 punkt 3) får det inte vara en allmän regel att en person hålls i förvar i väntan på rättegång. Även *regeringspropositionen* (RP 222/2010 rd) påpekar att man i ljuset av Europadomstolens rättspraxis ska förhålla sig allt mer kritisk till häktning enbart på grund av brottsmisstanke ju längre frihetsberövandet varar.

Om det är fråga om ett synnerligen grovt brott vars minimistraff är två år fängelse eller mer så förutsätts inte för anhållande att det finns skäl att misstänka flykt, fara för att bevis förstörs, eller fortsatt brottslig verksamhet (Helminen et al. 2014 s. 832). Helminen et al (2014) räknar upp som exempel på sådana brott *grovt brott mot mänskligheten* (SL 11:3), *grovt landsförräderi* (SL 12:4), *grovt högförräderi* (SL 13:2), *grov våldtäkt* (SL 20:2), *dråp, mord och dråp under förmildrande omständigheter* (SL 21:1 – 3), *grov människohandel* (SL 25:3a), *grovt rån* (SL 31:2), *grovt sabotage* (SL 34:3) *grovt äventyrande av andras hälsa* (SL 34:5), *kapning* (SL 34:11), vissa brott som skett i *terroristiskt syfte* (SL 34a:1.1 5-7 punkt) och *grov penningförfalskning* (SL 37:2). Även om inte anhållande och häktning ens i dessa fall skulle vara ett tvångsmedel som används per automatik, anhålls och häktas ändå den för brott misstänkt oftast i dessa ärenden. (Helminen et al. 2014, s. 833.)

2.5 Gripande med stöd av polislagen

Polislagen innehåller flertal stadganden om när gripande av en person kan bli aktuellt. I detta kapitel har jag valt att ta upp sådana stadganden som är av relevans i detta examensarbete.

2.5.1 Polislagen eller tvångsmedelslagen

Polislagen (22.7.2011/872) 1 § stadgar om polisens uppgifter. *Polislagen för Åland* (2013:87) 1 § stadgar om den åländska polisens uppgifter. Paragraferna är i princip identiska. Enda skillnaden är frasen "skydda den nationella säkerheten", som saknas i den Åländska lagstiftningen. Förklaringen till detta kan hittas i *Republikens presidents förordning om polisförvaltningen i landskapet Åland* (2010:33) 1 § 3 mom enligt vilken det framgår att fastländska polisen i landskapet ska svara för statens säkerhet och sköta de uppgifter som hör till Skyddspolisen och Centralkriminalpolisen.

Gemensamt för bägge lagar och det centrala i detta examensarbete är att polisens uppgift är att *upprätthålla allmän ordning och säkerhet*. Bägge lagar hänvisar även till *förundersökningslagen* (805/2011) när det gäller förundersökning av brott och *tvångsmedelslagen* (806/2011) när det gäller tvångsmedel i samband med förundersökning av brott.

Upprätthållande av allmän ordning och säkerhet har länge varit det begrepp som beskriver polisens mest centrala uppgift. Begreppet är väldigt svårt att definiera, begreppet och dess innehåll är väldigt brett och av den orsaken även delvis ostrukturerat. (*Poliisilaki - kommentaari*, Rantaeskola, 2014, s. 21.)

Alla situationer som polisen möter är på sätt eller annat unika. Trots att en händelse kan ge orsak till att inleda en förundersökning betyder inte detta per automatik att det är tvångsmedelslagens stadganden som gäller vid ett eventuellt frihetsberövande. Förutsättningarna för ett eventuellt frihetsberövande med stöd av polislagen kan även bli aktuellt, ifall avlägsnande inte anses vara tillräckligt. Ett exempel på detta kunde vara en person som misshandlat en annan på krogen. När polisen kommer till platsen påträffas både målsägande och den misstänkte på platsen. Parterna känner inte varandra, men personerna har identifierats och bägge är bosatta på orten. Polisen har erhållit personuppgifter på bägge personer och det finns vittnen till misshandeln. Med beaktande av denna information så kommer

polispatrullen på platsen att registrera en brottsanmälan om misshandel och en förundersökning kommer att inledas. Den misstänkta är dock väldigt berusad och upprörd och ropar att han vill "slå någon på truten". I detta fiktiva exempel skulle inte nödvändigtvis förutsättningar för gripande med stöd av tvångsmedelslagen föreligga. Dock kan ett gripande av den misstänkta vara nödvändigt för att hindra honom att göra brott eller bete sig störande. I en sådan situation torde ett gripande med stöd av *polislagens* (22.7.2011/872) 2. kap. 10 § *skydd mot brott och störande beteende* kunna tillämpas. Samma stadgande finns i den *polislagen för Åland* (2013:87) 2 kap. 10 §.

2.5.2 Allmänna principer

Allmänna principer ska även tillämpas när det gäller ingripanden som sker med stöd av polislagen. Polislagen (22.7.2011/872) 1 kap. 3 §, 4 § och 5 § samt polislagen för Åland (2013:87) 1 kap. 3 §, 4 § och 5 § tar upp *proportionalitetsprincipen*, *principen om minsta olägenhet* och *principen om ändamålsbundenhet*. Proportionalitetsprincipen och principen om minsta olägenhet i polislagen (22.7.2011/872) och polislagen för Åland (2013:87) har samma innebörd som motsvarande principer i tvångsmedelslagen. Principen om ändamålsbundenhet innebär att polisen endast får använda sina befogenheter i föreskrivna syften (Finlex, 22.7.2011/872, 1 kap. 5 § och Ålands lagsamling, 2013:87, 1 kap 5 §).

2.5.3 Identifiering

Polislagens (22.7.2011/872) 2 kap. 1 § och *polislagen för Åland* (2013:87) 2 kap. 1 § stadgar om polismans rätt till att av var och en erhålla dennes personuppgifter.

För utförande av ett visst uppdrag har en polisman rätt att av var och en få veta dennes namn och personbeteckning eller, om sådan saknas, födelsedatum och medborgarskap samt var personen i fråga är anträffbar.

Om en person vägrar lämna uppgifter som avses i 1 mom. och om personen inte kan identifieras på annat sätt har polismannen rätt att utreda identiteten med hjälp av signalement. Härvid ska i tillämpliga delar iaktas vad som i 8 kap. 33 § 2–4 mom. i tvångsmedelslagen föreskrivs om förrättande av genomsökning av personer.

En polisman har rätt att för identifiering gripa en person som vägrar lämna uppgifter enligt 1 mom. eller som lämnar sannolikt

falska uppgifter om de nämnda omständigheterna, förutsatt att gripandet är nödvändigt för att klarlägga identiteten. Den som gripits ska frigges så snart uppgifterna har fått, dock senast 24 timmar efter gripandet.

Paragrafen lyfter fram att polisen har rätt att gripa en person som vägrar lämna sina personuppgifter till polisen. 1 mom. säger att detta gäller *för utförande av ett visst uppdrag*. Gripande ska ses som en sista utväg om inte personuppgifterna kan erhållas på annat sätt.

2.5.4 Gripande av en person för att skydda denne

Polislagens (22.7.2011/872) 2 kap. 2 § 1. och 2 mom. och *polislagen för Åland* (2013:87) 2 kap. 2 § 1. och 2. mom. stadgar om en polismans rätt att gripa en person för att skydda denne

En polisman har rätt att gripa en person för att skydda denne för en allvarlig fara som utgör en överhängande risk för personens liv, fysiska integritet, säkerhet eller hälsa, om personen är oförmögen att ta vara på sig själv och faran inte annars kan avvärjas eller personen omhändertas på annat sätt.

Om den som har gripits enligt 1 mom. är under 18 år ska denne utan dröjsmål överlämnas till sin vårdnadshavare eller, om detta inte är möjligt, till en barn-skyddsmyndighet. Andra gripna ska frigges så snart behovet av omhändertagande har upphört, dock senast 24 timmar efter gripandet. En person som inte har frigetts före klockan 20 får dock hållas kvar till klockan 8 nästa morgon, om detta är särskilt angeläget för att skydda personens liv eller hälsa och denne saknar bostad eller nattlogi eller om det är särskilt angeläget av någon annan motsvarande orsak.

Paragrafen stadgar om en polismans rätt att gripa en person som inte är förmögen att ta vara på sig själv. Orsaken till att personen inte kan ta vara på sig själv kan bero på olika orsaker, men detta stadgande tillämpas väldigt allmänt på situationer där en person på grund av att denne är påverkad av alkohol eller droger inte klarar av att ta vara på sig själv, men ändå inte är i behov av sjukvård och faran inte annars kan avvärjas eller personen kan omhändertas på annat sätt. Gripande enligt denna paragraf är tillämplig om ett gripande är nödvändigt för att skydda personen från att skada sig själv och för att personen ska nyktra i och återfå sin förmåga att ta vara på sig själv.

2.5.5 Gripande av efterlysta

Polislagens (22.7.2011/872) 2 kap. 3 § och *polislagen för Åland* (2013:87) 2 kap. 3 § stadgar om polismans rätt att gripa en person som är efterlyst.

En polisman har rätt att gripa en efterlyst person som enligt en behörig myndighets efterlysning ska häktas eller tas i förvar.

En annan efterlyst än en sådan som avses i 1 mom. är skyldig att på uppmaning av en polisman infinna sig på en polisstation eller någon annan plats där åtgärder som förutsätts enligt efterlysningen kan vidtas. Om personen i fråga inte iakttar uppmaningen eller om det är sannolikt att personen försöker undgå en åtgärd som nämns i efterlysningen, har en polisman rätt att gripa personen för att en åtgärd som nämns i efterlysningen ska kunna vidtas.

Om inte något annat föreskrivs i lag om tiden för de åtgärder som efterlysningen förutsätter, är den efterlysta skyldig att i högst sex timmar från gripandet vara närvarande för dessa åtgärder.

Paragrafen ger polisen allmän rätt att utföra ett gripande när detta är nödvändigt för att kunna vidta åtgärder i enlighet med en efterlysning. En sådan efterlysning kan även ha koppling till ett ärende som är under förundersökning. Till exempel kan det handla om en person som inte kunnat nås för förhör och som *undandrar sig förundersökning*. Stadgandet ger polismannen rätt att utföra det egentliga fysiska gripandet trots att frihetsberövandet i sig har koppling till särskilda förutsättningar enligt tvångsmedelslagens stadganden.

2.5.6 Skydd av hemfrid och offentlig frid

Polislagens (22.7.2011/872) 2 kap. 5 § och *polislagen för Åland* (2013:87) 2 kap. 5 § stadgar om polismans rätt att gripa en person som stör hemfrid eller offentlig frid.

En polisman har på begäran av innehavaren av ett utrymme eller en annan plats som omfattas av hemfrid enligt 24 kap. 11 § i strafflagen (39/1889) eller av offentlig frid enligt 3 § i det kapitlet eller på begäran av dennes företrädare rätt att avlägsna en person som utan laglig rätt tränger sig in eller i smyg eller genom att vilseleda någon annan tar sig in eller gömmer sig där eller som inte lyder en befallning att avlägsna sig.

En polisman har rätt att från ett utrymme eller en plats som avses i 1 mom. avlägsna en person som lovligen uppehåller sig där, om personen stör andras hemfrid eller den offentliga friden eller på något annat sätt orsakar betydande störning och det finns grundad anledning att befara att störningen upprepas.

Om det är sannolikt att en upprepning av störningen inte kan förhindras genom att personen avlägsnas har en polisman rätt att gripa och hålla den störande personen i förvar. Den gripne får hållas i förvar endast så länge som det är sannolikt att störningen upprepas, dock högst 12 timmar efter gripandet.

Paragrafen lyfter fram att avlägsnande från ett sådant utrymme som avses i paragrafen ska ske i första hand. Om ett avlägsnande inte är en tillräcklig åtgärd för att förhindra att upprepningen eller störningen slutar så ger det polisen rätt att utföra ett gripande. Stadgandena i denna paragraf kan vara tillämpliga i vissa situationer till exempel i samband med ett ärende som blir föremål för förundersökning. Om man ändrar situationen i det fiktiva exempel som nämns i avsnitt 2.5.1, till att händelsen inträffat i en lägenhet, så kunde denna paragraf vara tillämplig.

2.5.7 Skingrande av folksamling

Polislagens (22.7.2011/872) 2 kap. 9 § 1. och 2. mom. och *polislagen för Åland* (2013:87) 2 kap. 9 § 1. och 2. mom. stadgar om polisens rätt att gripa personer i samband med skingrande av folksamling.

En polisman har rätt att befälla en folksamling att skingra sig eller flytta på sig, om folksamlingen äventyrar allmän ordning och säkerhet eller hindrar trafiken. En polisman har samma rätt om personer i folksamlingen uppträder hotfullt eller annars på ett sådant sätt att det är sannolikt att de kommer att göra sig skyldiga till brott mot liv, hälsa, frihet eller hemfrid eller till egendomsbrott. Om folksamlingen inte lyder en befallning att skingra sig eller att flytta på sig har en polisman rätt att med maktmedel skingra folksamlingen samt gripa personer som tredsas. Polisen ska om möjligt avgränsa sina åtgärder till att gälla dem som genom sitt uppträdande orsakar behovet att skingra folksamlingen eller be den flytta på sig.

Personer som gripits ska frigges så snart uppdragets syfte har nåtts, dock senast 12 timmar efter gripandet.

Paragrafen har en tydlig koppling till upprätthållande av allmän ordning och säkerhet och ger polisen rätt att i yttersta fall gripa personer som inte lyder polisens order att skingra sig. Det är inte ovanligt att personer som grips med stöd av denna paragraf även är misstänkta för brott. Typiska brott kan vara skadegörelse eller misshandel. Syftet med gripande med stöd av denna paragraf handlar uttryckligen om att förhindra personerna från att begå brott.

Ett eventuellt gripande handlar således om en preventiv åtgärd i fall att andra medel inte är tillräckliga.

2.5.8 Skydd mot brott och störande beteende

Polislagens (22.7.2011/872) 2 kap. 10 § och *polislagen för Åland* (2013:87) 2 kap. 10 § stadgar om polisens rätt att gripa personer för skydd mot brott och störande beteende

En polisman har rätt att avlägsna en person från en plats, om det utifrån personens hotelser eller övriga uppträdande finns grundad anledning att anta eller utifrån personens tidigare uppträdande är sannolikt att denne kommer att göra sig skyldig till brott mot liv, hälsa, frihet eller hemfrid eller till egen domsbrott eller kommer att orsaka betydande störning eller överhängande fara för allmän ordning och säkerhet.

Personen kan gripas om det sannolikt inte räcker att denne avlägsnas från platsen och ett brott inte annars kan förhindras eller en störning eller fara inte annars kan avvärjas. Den som gripits får hållas i förvar så länge det är sannolikt att han eller hon gör sig skyldig till brott enligt 1 mom. eller orsakar störning eller fara, dock högst 24 timmar efter gripandet.

En polisman kan skydda en person eller bevaka en plats för att förebygga eller avbryta ett sådant brott som avses i 1 mom.

Paragrafen har direkt koppling till en persons beteende. En person som beter sig aggressivt eller uttalar hotelser kan gripas om ett avlägsnande inte är tillräckligt. Detta stadgande är kanske den mest använda typen av polislagsgripande.

2.6 Misshandel

Strafflagens (19.12.1889/39) 21 kapitel 5 § (21.4.1995/578) stadgar om misshandel. Paragrafen lyder:

Den som begår fysiskt våld mot någon eller som utan att begå sådant våld skadar någons hälsa, tillfogar honom smärta eller försätter honom i medvetlöshet eller något annat motsvarande tillstånd, skall för misshandel dömas till böter eller fängelse i högst två år.

Försök är straffbart.

2.6.1 Försakande av kroppsskada

Grundrekvisiten för misshandel enligt Strafflagen 21:5 uppdelas i två olika förfaringssätt. Först och främst uppfylls rekvisitet för misshandel genom att "begå fysiskt våld mot någon". Här är det fråga om misshandel i ordens allmänspråkliga bemärkelse. Enligt lagens förarbeten handlar det om en gärning genom vilken man kränker en annans kroppsliga integritet och genom vilken man förorsakar en kroppsskada eller annan skada för hälsan. (RP 94/1993 rd s. 93). Att det uppstår kroppsskada eller någon annan skada är emellertid inget krav för att gärningen ska räknas som en straffbar misshandel. Ett kriterium är dock att våldet är riktat mot någon annans hälsa. Annan form av kränkning av den kroppsliga integriteten kan vara till exempel en gärning som riktar sig mot sexualiteten, friheten eller äran. Det som är relevant gällande brottsrekvisitet är att våldet riktar sig mot personens hälsa. Sådant våld är till exempel att slå, sparka, strypa, bita, knuffa, dra eller vrida någons armar. (Frände et al, 2014, s. 231.)

2.6.2 Följdrekvisit

Kriterierna för misshandel uppfylls dessutom också av den som "utan att begå sådant våld skadar någons hälsa, tillfogar honom smärta eller försätter honom i medvetslöshet eller något annat motsvarande tillstånd". I detta fall handlar det om att följden uppsåtligt förorsakats (Frände et al, 2014, s. 232.). Sådan följd kan vara till exempel uppsåtlig nedsmittning av någon annan (RP 94/1993 rd s. 93). Försakande av följden förutsätter inte att gärningen innefattar misshandel i dess allmänspråkliga bemärkelse (Frände et al, 2014, s. 232). Regeringspropositionen (RP 94/1993 rd s. 93) tar i detta fall upp som exempel att smitta ned någon genom smekning.

Som kroppsskada anses höra till exempel olika typer av sår, skramor, blåmärken, benbrott och sinnesskador. Som sjukdom räknas förutom kroppsskador även psykiska sjukdomar. I regeringspropositionen (RP 94/1993 rd) framkommer att avsikten är att utvidga straffbarhetsområdet. Enlig regeringspropositionen uppfattas skada eller sjukdom i allmänhet som något fysiskt. Genom det nya rekvisitet gällande att skada någons hälsa skulle även gälla sådana gärningar, vars följder skulle uppenbara sig såsom psykiska sjukdomar eller störningar i den psyksiska hälsan. Sådant psykiskt våld, som förorsakar störningar i den psy-

kiska hälsan, skulle höra till kategorin att "skada någons hälsa". (Frände et al, 2014, s. 232.)

Hälsoskador kan uppdelas i fysiska, psykiska och funktionella. Det är en självklarhet att negativa fysiska och psykiska förändringar för en person räknas som hälsoskador. Redan i den ursprungliga författningen beskrevs hälsoskador som funktionella. Som exempel kan nämnas att förlust av talförmåga, syn eller hörsel torde anses som allvarliga kroppsskador. (Frände et al, 2014, s. 232.)

"Tillfogande av smärta" torde vara ett mer deskriptivt begrepp än att "skada någons hälsa". Smärta torde endast kunna förstås som fysisk smärta. I allmänhet har smärta koppling till hälsoskada, men kan även uppkomma som enda följd. (Frände et al, 2014, s. 232.)

Rekvisit för misshandel uppfylls även genom att "försätta någon i medvetlöshet eller något annat motsvarande tillstånd". Som exempel tas i regeringspropositionen (RP 94/1993 rd s. 93) upp ofarlig nedsövning eller hypnos mot någons vilja.

Misshandelsärenden, såväl misshandel, grov misshandel som lindrig misshandel förutsätter uppsåt. Misshandel och försök till misshandel är straffbart. (Frände et al, 2014, s. 233.)

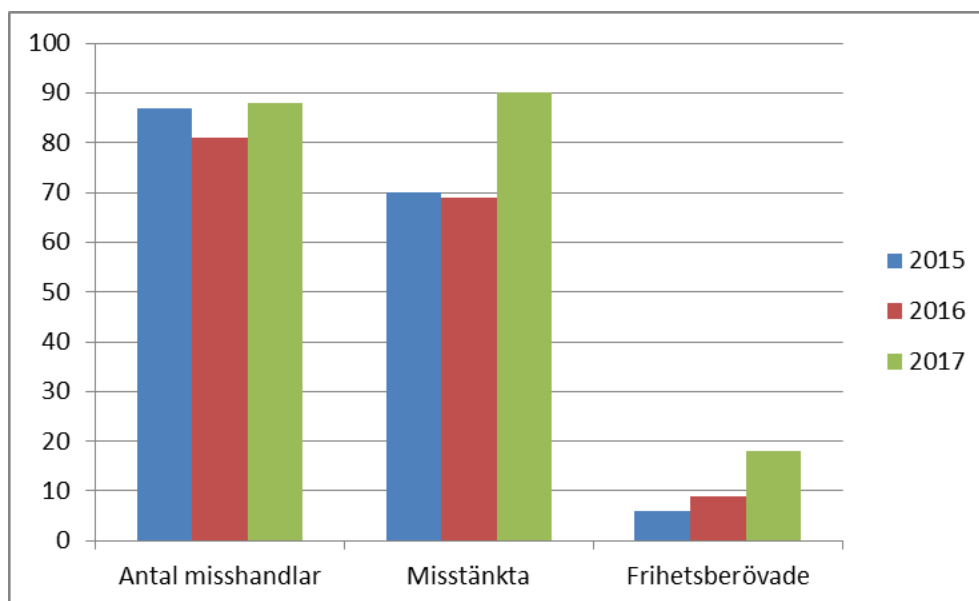
2.7 Statistik över misshandelsbrott och frihetsberövande tvångsmedel

I detta kapitel presenterar jag statistik från åren 2015 – 2017 över antal registrerade misshandlar, antal misstänkta, samt antal gripanden som skett på orterna Mariehamn, Jakobstad och Borgå.

2.7.1 Mariehamn

Tabell 1: Misshandelsstatistik från Mariehamn 2015 - 2017 (PolStat, 2018).

År	Antal misshandlar	Misstänkta gärningsmän	Misstänkta /brott	Frihetsberövade	Frihetsberövade /brott	Frihetsberövade/misstänkt	Risk att bli gripen
2015	87	70	0,8	6	0,07	0,09	8,60 %
2016	81	69	0,85	9	0,11	0,13	13,00 %
2017	88	90	1,02	18	0,2	0,2	20,00 %

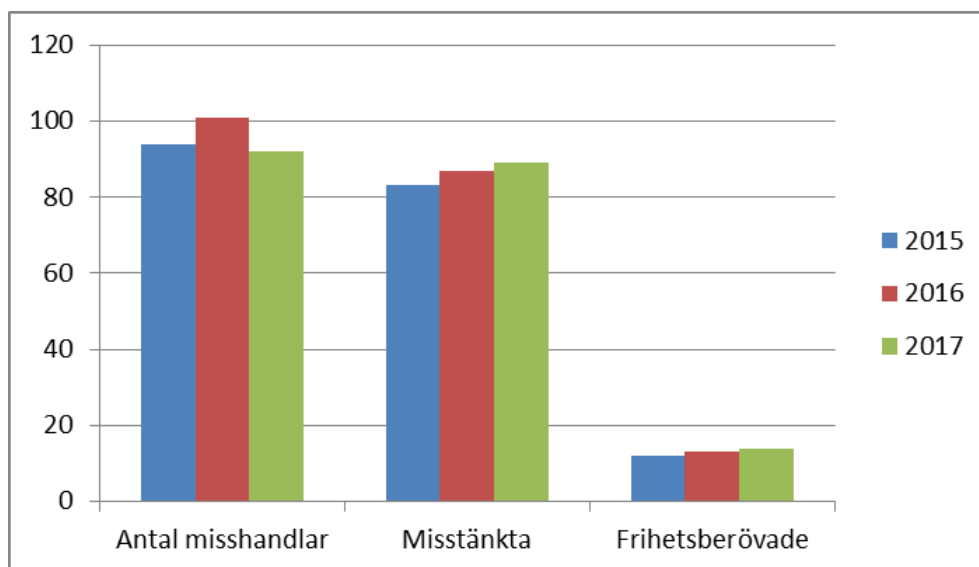
Figur 1: Stapeldiagram som visar antal misshandlar, antal misstänkta samt antal frihetsberövade för misshandel under åren 2015 – 2017 i Mariehamn (Polstat, 2018).

Statistiken visar att antalet registrerade misshandlar i Mariehamn har legat på ungefär samma nivå under åren 2015 – 2017. Vilket även kan utläsas från tabell 1 och figur 1, så registrerades 87 misshandlar 2015, 81 misshandlar 2016 och 88 misshandlar 2017. Någon väldigt stor variation kan heller inte noteras gällande antal misstänkta gärningsmän. Antalet misstänkta gärningsmän var 2015 70, 2016 69 och 2017 90. Antalet frihetsberövade i förhållande till antalet misstänkta gärningsmän har stadigt stigit från 8,6 % 2015 till 20 % 2017. Statistiken ger dock inte svar på vad detta beror på.

2.7.2 Jakobstad

Tabell 2: Misshandelsstatistik från Jakobstad 2015 – 2017 (PolStat, 2018).

År	Antal misshandlar	Misstänkta gärningsmän	Misstänkta /brott	Frihetsberövade	Frihetsberövade /brott	Frihetsberövade/misstänkt	Risk att bli gripen
2015	94	83	0,88	12	0,13	0,14	14,50 %
2016	101	87	0,86	13	0,13	0,15	14,90 %
2017	92	89	0,97	14	0,15	0,16	15,70 %

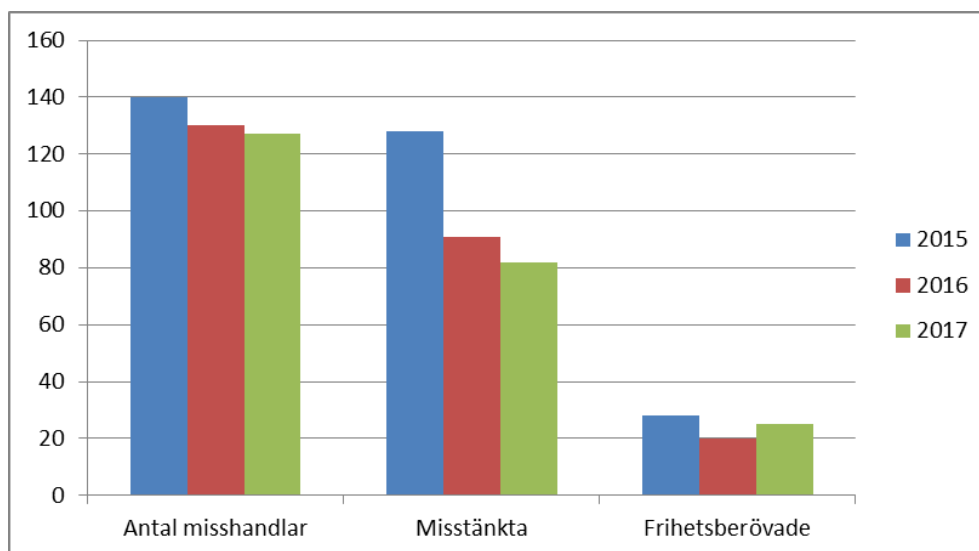
Figur 2: Stapeldiagram som visar antal misshandlar, antal misstänkta samt antal frihetsberövade för misshandel under åren 2015 – 2017 i Jakobstad (PolStat, 2018).

Statistiken visar att antalet misshandlar, antal misstänkta och antal frihetsberövade för misshandel i Jakobstad varit på ungefär samma nivå under åren 2015 till 2017. Vilket kan utläsas från tabell 2 och figur 2, så registrerades 94 misshandlar 2015, 101 misshandlar 2016 och 92 misshandlar 2017. Någon väldigt stor variation kan inte noteras gällande antal misstänkta gärningsmän. Antalet misstänkta gärningsmän var 2015 83, 2016 87 och 2017 89. Även antalet frihetsberövade i förhållande till antalet misstänkta gärningsmän har hållits på ungefär samma nivå under åren 2015 – 2017, med 14,5 % 2015, 14,9 % 2016 och 15,7% 2017.

2.7.3 Borgå

Tabell 3: Misshandelsstatistik från Borgå 2015 – 2017 (PolStat, 2018).

År	Antal misshandlar	Misstänkta gärningsmän	Misstänkta /brott	Frihetsberövade	Frihetsberövade /brott	Frihetsberövade/misstänkt	Risk att bli gripen
2015	140	128	0,91	28	0,2	0,22	21,90 %
2016	130	91	0,7	20	0,15	0,22	22,00 %
2017	127	82	0,65	25	0,2	0,3	30,50 %

Figur 3: Stapeldiagram som visar antal misshandlar, antal misstänkta samt antal frihetsberövade för misshandel under åren 2015 – 2017 i Borgå (PolStat, 2018).

Statistiken visar att antal misshandlar i Borgå under åren 2015 till 2017 minskat något. Vilket kan utläsas från tabell 3 och figur 3, så registrerades 140 misshandlar 2015, 130 misshandlar 2016 och 127 misshandlar 2017. Antalet misstänkta gärningsmän har stadigt minskat. Antalet misstänkta gärningsmän var 2015 128, 2016 91 och 2017 82. Antalet frihetsberövade i förhållande till antalet misstänkta har däremot stadigt stigit under åren 2015 – 2017. 2015 frihetsberövades i förhållande till antalet misstänkta 21,9 %, jämfört med 22 % 2016 och 30,5 % 2017.

2.7.4 Sammanfattning av statistiken

Sammanfattningsvis kan man utifrån statistiken notera att det finns vissa variationer i praxis mellan de olika orterna. Utifrån statistiken kan man dra slutsatsen att den största risken att gripas, om man blir misstänkt för misshandel, är i Borgå, medan den minsta risken är i Jakobstad. Statistiken ger dock inte svar på vad detta beror på.

2.7.5 Kommentar angående befintlig statistik

Statistiken tar inte överhuvudtaget i beaktande polislagsgripanden. PolStat utgår även från antalet brott och inte från antalet händelser. En brottsanmälan innefattar i allmänhet en händelse, men en händelse kan innefatta ett flertal brott. Av den orsaken anser jag att PolStats statistik inte riktigt ger svar på mina forskningsfrågor.

2.8 Misshandelstyper (klassificeringar)

I detta kapitel definierar jag begreppet *misshandelstyp*. Begreppet återkommer jag till i undersökningen och begreppet är av stor vikt i min undersökning.

Med misshandelstyp har jag valt att lyfta fram de *klassificeringar* för misshandelsbrott som finns i Informationssystemet för polisärenden (Patja) I Polisstyrelsen anvisning *Registrering av uppgifter i informationssystemet (Patja)* (Polisstyrelsen, 2020/2013/5231) framgår att ett ärende ska klassificeras och att undersökningsledaren ansvarar för att det blir gjort. I anvisningen (Polisstyrelsen, 2020/2013/5231) tas det upp att ett brottmål ska klassificeras. Som exempel på brottmål tas det upp sådana klassificeringar som *familjevåldsärenden*, *projektärenden* och *aktivismärenden*.

I anvisningen (Polisstyrelsen, 2020/2013/5231) nämns även att gärningssättet och gärningsplatsen ska klassificeras. I anvisningen (2020/2013/5231) lyfts upp att klassificering av gärningssättet och gärningsplatsen ska göras åtminstone i egendomsbrott, sexualbrott, brott mot liv och hälsa samt sabotagebrott.

Gemensamt för klassificeringarna är att de ska dokumenteras i Patja på basis av polisens egna iakttagelser och utredningar (Polisstyrelsen, 2020/2013/5231).

2.8.1 Klassificering av ett brottmål

Ett brottmål definieras utifrån vilken typ av brott det handlar om. Totalt finns tolv olika klassificeringstyper. Klassificeringstyperna finns definierade i datasystemet Patja. Gällande *misshandelstyper* är det närmast *hatbrottmål* och *familjevåldsbrottmål* som tillämpas i misshandelsärenden.

En misshandel kan vara ett *hatbrottmål*. Med detta avses att brottet begåtts utifrån ett motiv som baseras helt eller delvis på fördom eller hat mot en viss folkgrupp. Motivet kan vara att brottet har riktats mot en person på grund av dennes ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller utifrån något annat med detta jämförbart motiv. (Patja, 2019.)

Med ett *familjevåldsbrottmål* avses ett brott som gäller våld som inträffat inom en familj och som riktar sig mot någon av familjemedlemmarna. Familjevåld ska ses som ett mycket omfattande begrepp för både de delaktiga och våldets del. Som familjevåld anses oberoende av händelseplatsen fysiskt våld eller hot om fysiskt våld om det mellan gärningsmannen och offret finns en emotionellt närstående relation. (Patja, 2019.)

2.8.2 Klassificering av händelseplatsen

Händelseplatsen klassificeras utifrån vilken typ av plats det misstänkta brottet skett på. I Patja (2019) definieras platserna i tre faser. I första fasen beskrivs i vilken typ av fastighet brottet skett, alternativt huruvida brottet skett utomhus eller i ett fortskaffningsmedel. I andra fasen beskrivs närmare vilken typ av fastighet, utomhusområdet eller fortskaffningsmedel det handlar om och i tredje fasen beskrivs vilken typ av utrymme det handlar om i den specifika fastigheten. (Patja, 2019.)

2.8.3 Modus operandi/Klassificering

*Modus operandi*¹² klassificeras genom att beskriva på vilket sätt det aktuella brottet skett. Klassificeringarna skiljer sig beroende på vilket brottsrubrik som används. Exempel på modus i misshandelsärenden är *genom att slå och sparka*, *genom att hålla fast* och *genom att fälla omkull*. (Patja, 2019.)

2.9 Skillnader i det operativa ledningssystemet på de tre orterna

Den lokala polisens operativa fältverksamhet leds av en till befälet hörande allmänledare som arbetar i en läges- eller ledningscentral. Ansvarsområdet för ledningscentralens allmänna ledare kan omfatta en eller flertal polisinrättningar (*Statsrådets förordning om polisen*, Finlex, 1080/2013, 4 §). Polispatrullerna i Jakobstad har en allmänledare som dagtid och under veckosluten är stationerad i Seinäjoki lägescentral (TIKE) (Byman, 2019). Polispatrullerna i Borgå kontaktar i sin tur sin lägescentral (TIKE) i Vanda dagtid och under veckoslut (Hammarström, 2019). Vardagsnätter är det allmänledaren i Helsingfors ledningscentral (JOKE) som tar beslut om tvångsmedel både gällande händelser i Jakobstad och Borgå (Byman, 2019), (Hammarström, 2019). Allmänledarna på fastlandet utför allmänledarskapet på heltid i lägescentralerna (TIKE) och i ledningscentralerna (JOKE)

¹² *Modus operandi* är latin och betyder sätt att arbeta eller tillvägagångssätt (Synonymer.se, 2019). I informationssystemet Patja används *Modus operandi* i olika fält där avsikten att beskriva *hur* något gått till.

(Byman 2019), (Hammarström, 2019). På Åland finns ingen lägescentral, utan befälen vid myndigheten har så kallade allmänledarskapsveckor. Detta innebär att allmänledaren vid sidan av sitt vanliga kontorstidsarbete (vardagar 8 – 16) har allmänledarjour hemifrån. När beslut om tvångsmedel ska tas ringer konstaplarna som utför gripande till allmänledaren, som tar beslut om tvångsmedel hemifrån. Under kontorstid utför den allmänna ledaren vid sidan av allmänledarskapet även andra sysslor som ankommer på hen.

3 METOD

Med mina hypoteser som grund har jag läst och analyserat 59 brottsanmälningar med händelseort Mariehamn, 65 brottsanmälningar med händelseort Jakobstad och 107 brottsanmälningar med händelseort Borgå. Arbetet har utförts i två faser. Den första fasen innebär materialinsamling och sällning och den andra fasen riktad innehållsanalys. I detta kapitel kommer jag att presentera de *metodologiska utgångspunkterna*¹³ samt hur jag gått till väga i praktiken i min undersökning. I detta kapitel redogör jag också för resultatet av analysfas 1.

3.1 De metodologiska utgångspunkterna

Som metod har jag använt mig av en form av kvalitativ riktad innehållsanalys med kvantitativa inslag. Föremål för min undersökning har varit registrerade brottsanmälningar, protokoll över gripanden (KIP) samt protokoll över polislagsgripanden (YJTKIP) registrerade vid Ålands polismyndighet, Polisnrättningen i Österbotten samt vid polisnrättningen i Östra Nyland.

Riktad innehållsanalys innebär i den här undersökningen att jag har läst brottsanmälningar, protokoll över gripanden samt protokoll över polislagsgripanden och ur handlingarna avläst vad som framkommer utifrån de hypoteser jag framställt. Kvantifieringen har gått ut på att givit ett värde på de olika hypoteserna. Värdet kan ha en nummer eller en standardfras. Numren och fraserna har jag sedan använt för att få fram undersökningens resultat.

¹³ Jag har utgått från samma metodologiska utgångspunkter som i mitt YH-arbete *Förundersökningssamarbete på Åland. En undersökning om vilken typ av brott som förhandsanmäls till åklagaren på Åland under 2015* (2017). Vissa textpartier i kapitlet har jag därför lånat ur det arbetet.

Pål Repstad (2007) beskriver kvalitativa och kvantitativa metoder i sin bok *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Den stora skillnaden mellan de två metoderna skriver Repstad (2007 s. 14 – 15) att det i grova drag är texten som är det centrala i kvalitativa metoder medan tal och siffror dominerar i kvantitativa metoder. Repstad (2007) nämner dokumentanalys som en kvalitativ metod. I dokumentanalys fokuserar man på redan skrivna texter, läser skriftligt material och använder det i sin analys och rapport till den utsträckning det belyser ens frågeställningar (Repstad, 2007 s. 115). I kvantitativa metoder används siffror i flera faser av undersökningsprocessen: för att beskriva hur vanligt en viss företeelse är, då man jämför företeelser med varandra, då man vill presentera statistisk representativitet i urvalet eller då man vill uttrycka statistiska samband eller korrelationer mellan egenskaper (Repstad, 2007 s. 14).

I min undersökning är det delvis den skrivna texten och delvis standardiserade fraser som är föremål för undersökningen. När jag läser en handling tar jag ut sådan information, som delvis kan vara standardiserad i Patja, men det finns även information som jag lyfter fram genom att läsa skrivna redogörelser. En annan aspekt som också är relevant i min undersökning är antalet målsäganden och misstänkta i ärendet. Dokumentanalysen blir riktad då den baserar sig på de hypoteser jag ställt upp. Hypoteserna kvantifieras och genom att de ges ett värde eller en standardfras.

Genom min undersökning skapar jag statistik som jag presenterar i resultatkapitlet. Viss information är klart numerisk, såsom antal misstänkta personer i en anmälan. Annan information ges en standardfras, såsom misshandelstypen *slå och sparka*. Den statistik jag skapar genom min undersökning blir föremål för en *hermeneutisk* tolkning. I resultatdelen beskriver jag skillnaden mellan misshandelsärendena på de olika orterna. Svar på mina forskningsfrågor ger jag utifrån min egen förståelse av den statistik jag skapat.

Patel och Davidsson (2011 s. 29) skriver att den hermeneutiska forskaren närmar sig objektet hen undersöker subjektivt utifrån sin egen *förståelse*. Vidare framför författarna att förståelsen, de tankar intryck och känslor samt den kunskap som forskaren har snarare är en tillgång än ett hinder för att tolka och förstå forskningsobjektet (Patel & Davidsson, 2011 s. 29).

Enligt Patel och Davidsson (2011 s. 30) finns det inte någon bestämd utgångspunkt eller slutpunkt för den hermeneutiska tolkningsakten. Alla delar, helhet och del, subjekt och objekt, forskarens förståelse och perspektivförskjutningar i pendlingen, utgör en helhet som lever och

utvecklas. Detta är något som ofta kallas för den *hermeneutiska spiralen*. Text, förståelse, ny textproduktion, ny tolkning och ny förståelse utgör en helhet som ständigt växer och utvecklas och är uttryck för det genuint mänskliga. (Patel och Davidsson 2011 s. 30.)

Figur 4 Den hermeneutiska spiralen (Sabina Jordan, 2017, *Mer om: Hermeneutik och positivism*)

Jag jobbar själv som undersökningsledare och arbetar dagligen med brottsanmälningar och tvångsmedel. Den erfarenheten använder jag mig naturligtvis av när jag tolkar de handlingar jag läser. Samma kunskap inverkar säkerligen även på den tolkning jag gör av den statistik jag skapat.

3.2 Materialinsamling

Analysen riktade sig mot brottsanmälningar rubricerade som *misshandel* med händelseplats *Mariehamn, Jakobstad och Borgå*. För att undersökningen ska kunna anses vara reliabel, resonerade jag att de anmälningar som jag riktar min undersökning mot bör täcka en lika lång tidsspann på samtliga orter.

Jag valde att rikta undersökningen mot brottsanmälningar som registrerats på de olika orterna under tiden 1.1.2017 – 31.12.2017. Man kan tänka sig att de olika orterna ur polisiär synvinkel har lite olika säsongsmässiga utmaningar. Genom att undersöka ett helt kalenderår så torde denna aspekt inte ha någon inverkan på undersökningens reliabilitet.

Undersökningen påbörjades i januari 2019 och utfördes under vintern och våren samma år. Jag valde att undersöka anmälningar registrerade 2017 eftersom dessa ärenden i huvudsak avslutats. Jag hade kunnat välja anmälningar från tidigare år, men önskade ta 2017 för att erhålla så uppdaterad information som möjligt. Att undersöka anmälningar från 2018 eller senare hade inte varit ändamålsenligt, eftersom många av dessa ärenden fortfarande var under utredning och åtgärder som frihetsberövande tvångsmedel ännu kunde bli aktuellt i dessa ärenden. Att undersöka ärenden som fortfarande är under utredning skulle ha kunnat ge ett missvisande resultat.

Undersökningen riktade jag mot *samtliga* brottsanmälningar innehållande minst en misshandel med händelseplats på de aktuella orterna under den aktuella tiden. För att få fram det material, som skulle bli föremål för min undersökning använde jag mig av sökfunktionerna i Rikitrip¹⁴.

Från Rikitrip tog jag fram listor på registrerade anmälningar och förde sedan över listorna till Excel. Excel var det verktyg jag använde för att dokumentera resultatet från undersökningen.

I delkapitel 2.7 har jag tagit fram statistik över misshandelsfall under åren 2015 – 2017 på de tre olika orterna. I statistiken framkommer antal brott. Antal brott är dock inte samma sak som antal registrerade brottsanmälningar. Detta beror på att en brottsanmälan kan innehålla ett eller flera brott. Även en brottsrubrik kan innehålla en eller flera misshandlar¹⁵

3.3 Analysfas 1

Antal brottsanmälningar, antal misshandlar samt totalt antal brottsrubriker som var föremål för undersökningen enligt analysfas 1 visualiseras i tabell 4. Antal brottsanmälningar som undersöktes var 59 registrerade anmälningar med händelseplats Mariehamn, 65 med händelseplats Jakobstad och 107 med händelseplats Borgå. Detta antal brottsanmälningar är det totala antalet brottsanmälningar med minst en rubricering som misshandel som regi-

¹⁴ Ett arbetsverktyg med Patja som databas

¹⁵ "Antalet misshandlar tagna från Rikitrip skiljer sig något från PolStats statistik. Orsaken till detta är att statistiken i PolStat ger antalet brott, medan Rikitrip ger antalet anmälningar. Vissa av misshandelsrubrikerna kan innehålla två eller flera misshandlar. Av den orsaken torde glappet uppstå" (Jakobsson, 2019).

strerats på de aktuella orterna under tiden 1.1.2017 – 31.12.2017. Anmälningarna innehåller även andra brottsrubriker än misshandel. Totalt innefattar anmälningarna med registrerad händelseplats Mariehamn totalt 193 brottsrubriker, anmälningarna med händelseplats Jakobstad 169 brottsrubriker och anmälningar med händelseplats Borgå 294 brottsrubriker.

Genom Excels filtreringsfunktion sållade jag bort andra brottsrubriker än misshandel. Resultatet gav mig 84 misshandlar i Mariehamn i 59 separata brottsanmälningar, 97 i Jakobstad i 65 separata brottsanmälningar och 125 i Borgå i 107 separata brottsanmälningar.

Tabell 4: Antal undersökta brottsanmälningar, antal misshandlar samt totalt antal brottsrubriker som var föremål för undersökningen

Stad	Antal undersökta brottsanmälningar	Antal misshandlar	Totalt antal brottsrubriker
Mariehamn	59	84	193
Jakobstad	65	97	169
Borgå	107	125	294

Följande steg var att ta undersöka om anmälningarna innehåller frihetsberövande tvångsmedel. Detta hade i sig gått relativt enkelt genom att från Polisens datasystem (Patja) gå in i respektive brottsanmälan och granska om det i brottsanmälan registrerats ett protokoll över gripande (KIP). Eftersom en av mina hypoteser är att praxis gällande tillämpande av polislagen som grund för gripande i samband med misshandelsärenden varierar mellan orterna, var jag även tvungen att närmare studera de olika anmälningarna. Eftersom polislagsgripanden, till skillnad från straffprocessuella gripande, registreras helt separat från brottsanmälan var jag tvungen att i varje ärende kontrollera huruvida den misstänkte i samband med den händelse som registrerats gällande misshandel eventuellt gripits med stöd av polislagen.

3.4 Resultat av analysfas 1

I detta delkapitel presenterar jag resultatet från undersökningens första fas. Resultatet visar antal brottsanmälningar, antal brottsanmälningar som innefattar frihetsberövande tvångsmedel samt antal polislagsgripanden som skett i samband med misshandelsärenden. Resultatet visualiseras i tabell 5.

Tabell 5: Antal undersökta brottsanmälningar, antal frihetsberövade med stöd av tvångsmedelslagen samt antal frihetsberövade med stöd av polislagen i Mariehamn, Jakobstad och Borgå 2017.

Stad	Antal undersökta brottsanmälningar	Antal frihetsberövade med stöd av tvångsmedelslagen	Antal frihetsberövade med stöd av polislagen
Mariehamn	59	13	5
Jakobstad	65	14	3
Borgå	107	25	1

3.4.1 Mariehamn

Vilket framgår ur tabell 5, så hade 59 brottsanmälningar gällande misshandel registrerats med händelseort Mariehamn. Totalt 13 personer hade frihetsberövats i dessa ärenden. Misshandelsärenden med frihetsberövade enligt tvångsmedelslagen innefattade totalt nio stycken brottsanmälningar. I fem fall hade polislagsgripanden skett i anslutning till en brottsanmälan. I de fall där polislagsgripanden tillämpats hade inte straffprocessuella gripanden använts.

Detta resultat innebär med andra ord att nio brottsanmälningar inklusive tvångsmedelsprotokoll, sex övriga brottsanmälningar samt till dessa brottsanmälningar hörande polislagsprotokoll, med händelseplats Mariehamn blev föremål för innehållsanalysen enligt analysfas 2.

3.4.2 Jakobstad

Vilket framgår ur tabell 5 så hade 65 brottsanmälningar gällande misshandel registrerats med händelseort Jakobstad. Totalt 14 personer hade frihetsberövats i dessa ärenden. Misshandelsärenden med frihetsberövade enligt tvångsmedelslagen innefattade totalt elva stycken brottsanmälningar. I tre fall hade polislagsgripanden skett i anslutning till en brottsanmälan. Straffprocessuella gripanden hade inte tillämpats i de ärenden där en person gripits med stöd av polislagen.

Detta resultat innebär med andra ord att elva brottsanmälningar inklusive tvångsmedelsprotokoll, tre övriga brottsanmälningar samt tre protokoll över polislagsgripanden, med händelseplats Jakobstad, blev föremål för innehållsanalysen enligt analysfas 2.

3.4.3 Borgå

Vilket framgår ur tabell 5 så hade 107 brottsanmälningar gällande misshandel registrerats med händelseplats Borgå. Totalt 25 personer hade frihetsberövats i dessa ärenden. Miss-handelsärenden med frihetsberövade enligt tvångsmedelslagen innefattade totalt 23 brottsanmälningar. I ett fall tillämpades hämtning enligt förundersökningslagen. I ett fall hade polislagsgripande skett i anslutning till brottsanmälan. Inte heller Borgå hade straff-processuella gripanden tillämpats i det ärende där personer gripits med stöd av polislagen.

Detta resultat innebär att 24 brottsanmälningar inklusive tvångsmedelsprotokoll och ett annat ärende samt ett protokoll över polislagsgripande, med händelseplats Borgå blev föremål för innehållsanalysen enligt analysfas 2.

3.5 Analysfas 2

Jag gjorde en riktad innehållsanalys mot de brottsanmälningar inklusive protokoll över gripanden samt protokoll över polislagsgripanden som fanns kvar efter utförd sållningsprocess. I Excel fördelade jag de anmälningar som var föremål för min analys på tre separata blad. Varje ort fick var sitt blad.

Inledningsvis läste jag noggrannare igenom anmälningarna. Samtidigt undersökte jag vissa mätbara uppgifter som kunde utläsas ur Patja. Ur anmälningarna undersökte jag hur många misstänkta, hur många gripna och hur många målsäganden som registrerats i anmälningarna. Jag undersökte även huruvida de misstänkta var boende i Finland om parterna kände varandra och om det handlade om familjevåld. Vidare undersökte jag hurudan typ av våld det handlade om samt även huruvida det i anmälan fanns andra brott som kunde inverka på helhetsbedömningen.

Från protokollen över gripande undersökte jag vem som tagit beslutet om tvångsmedlet, huruvida gripande skett direkt i anslutning till anmälan, enligt vilka förutsättningar gripande skett, hur gripandet motiverats, huruvida den gripne blivit anhållen eller häktad eller om denne fått reseförbud samt hur länge frihetsberövandet varat.

3.6 Relevanta uppgifter i en brottsanmälan

För att närmare beskriva hur jag gick tillväga för att ur anmälningarna ta ut relevant information, väljer jag att lyfta fram ett fiktivt exempel. Genom exemplet belyser jag vilka uppgifter jag använde ur en anmälan för att få fram det resultat som presenteras i kapitel 4.

Herr A bor tillsammans med fru B i en hyreslägenhet. Paret är gifta sedan 5 år tillbaka. Den 26.5 kommer herr A berusad hem från krogen vid 4.00 på natten och börjar stöka i bostaden. Fru B irriterar sig över A:s leverne och uttrycker verbalt sitt missnöje till mannen. Herr A svarar att han nu tröttnat på fru B:s tjatande och att han nu tänker lära henne en läxa.

Herr A tar tag i fru B:s hår och river ner henne på golvet i köket. När fru B ligger på golvet tilldelar herr A fru B tre knytnävsslag i fru B:s ansikte. Fru B sliter sig loss ur mannens grepp tar sin mobiltelefon och springer ut på gården där hon ringer 112.

Konstaplarna C och D anländer till en stund senare till gården där de träffar fru B. Konstaplarna C och D noterar att fru B blöder näsblod och att hon har en rodnad under vänster öga. Fru B berättar för konstaplarna om vad som inträffat och berättar vidare att herr A fortfarande befinner sig i bostaden och att hon inte vågar gå tillbaka eftersom han är aggressiv och för att hon är rädd för att få mera stryk.

Konstaplarna C och D går in till bostaden och påträffar herr A sittande i köket. Herr A är märkbart berusad och tycker att konstaplarna kan "dra dit solen inte skiner". Konstaplarna C och D meddelar herr A om att han är misstänkt för misshandel och griper honom misstänkt för brottet. Konstapel D kontaktar allmänna ledaren kommissarie E om händelsen. Kommissarie E godkänner att herr A ska gripas misstänkt för misshandel. A kan försvåra sakens utredning genom att påverka fru B som senare ska förhöras i ärendet.

Ur denna redogörelse tar jag fram följande information som jag lägger in i en Excel-tabell:

1. Antal misstänkta	1
2. Antal gripna	1
3. Antal målsägande	1
4. Anmälningssätt	Telefon/alarmuppdrag
5. Bosatta på orten	Ja
6. Kände MI ¹⁶ och MÅ ¹⁷ varandra	Ja

¹⁶ Den misstänkte

7. Misshandelstyp/brottet	Familjevåld
8. Misshandelstyp/händelseplats	Bostad
9. Misshandelstyp/modus	Slå/sparka/hålla fast/fälla omkull
10. Brottsrubriker	Misshandel

Polispatrullen i exemplet skriver sedan ett protokoll över gripande (KIP) som kopplas till brottsanmälan. I detta fiktiva exempel har mannen gripits den 26.5.2019 kl. 4.20 på natten. Efter att fru B och herr A förhörts under dagen den 26.5 sätts herr A på fri fot kl. 15.50. Ur protokollet över gripande erhåller jag följande information, som jag även för in i Excel-tabellen:

1. Beslut om gripande	Allmänledare
2. Direkt i anslutning till anmälan	Ja
3. Förutsättningar	Försvårar
4. Motivering	Kommentar ¹⁸
5. Tid för frihetsberövande	11:30
6. Anhållen	Nej
7. Häktad	Nej
8. Reseförbud	Nej

På motsvarande sätt som i exemplet ovan har jag i mitt arbete tagit fram motsvarande uppgifter ur de anmälningar som varit föremål för innehållsanalysen (analysfas 2).

4 RESULTAT

I detta kapitel presenterar jag undersökningens resultat. Resultatet visualiseras i diagram och tabeller. Inledningsvis presenterar jag antalet brott i förhållande till mängden registrerade brottsanmälningar (delkapitel 4.2). Jag tar upp uppgifter om antalet ärenden med frihetsberövande tvångsmedel i förhållande till den totala mängden misshandelsärenden på de olika orterna (delkapitel 4.3). Därefter fördjupar jag mig i de ärenden som varit föremål för innehållsanalysen. Innehållsanalysen inleds med en presentation av vilka brott som finns registrerade i de brottsanmälningar som varit föremål för innehållsanalysen (delkapitel

¹⁷ Ärendets målsägande

¹⁸ Motiveringen så som den skrivits av polispatrullen lägger jag som helhet in i Excel-tabellen som en kommentar. I detta fall kunde motiveringen vara "*Fru B har inte förhörts och bor tillsammans med den herr A. Det finns skäl att misstänka att herr A försöker påverka sakens utredning genom att påverka fru B i ärendet*".

4.4). I delkapitel 2.7 har jag tagit upp tillgänglig statistik gällande misshandelsbrott och frihetsberövande tvångsmedel. Tillgänglig statistik innefattar inte *polislagsgripanden*¹⁹. Eftersom även polislagsgripanden tillämpas i samband med misshandelsärenden har jag i delkapitel 4.5 skapat motsvarande statistik utifrån en infallsvinkel som potentiellt ger en bättre helhetsbild av misshandelsärenden än den statistik som presenteras i delkapitel 2.7. I delkapitel 4.6 går jag in på skillnader i misshandelstyper. Begreppet har definierats i delkapitel 2.8. I delkapitel 4.7 presenteras enligt vilka förutsättningar gripande skett på de olika orterna och i delkapitel 4.8 fördjupar jag mig i hur förutsättningarna motiverats i protokollen. I delkapitel 4.9 presenterar jag om hur längden av frihetsberövande varierar mellan orterna och i delkapitel 4.10 presenteras vem som tagit beslutet om frihetsberövande tvångsmedel. I delkapitel 4.11 tar jag upp hur misshandelsanmälningarna kommit polisen till kännedom på de olika orterna. I delkapitel 4.12 ger jag en sammanfattning av resultatet av min undersökning och svar på mina forskningsfrågor.

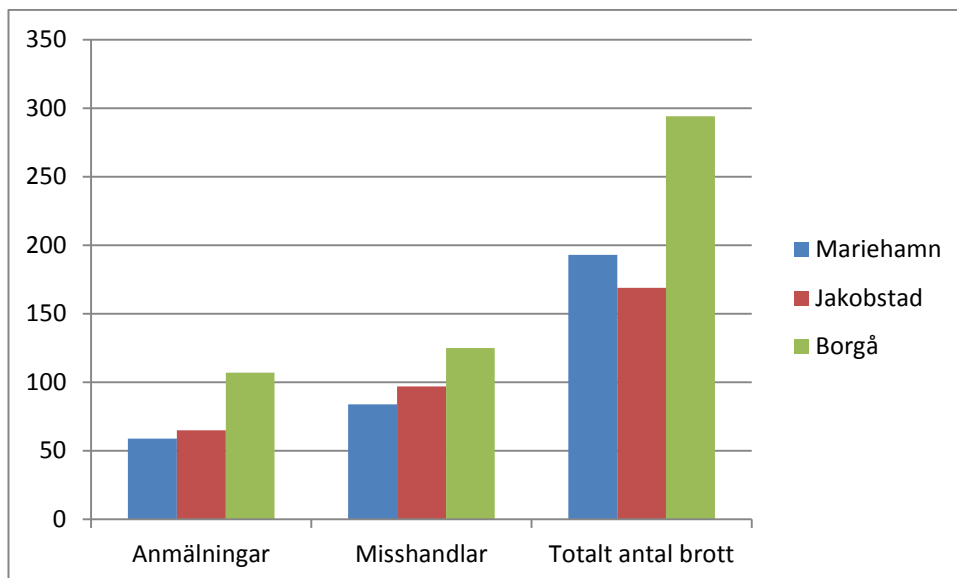
4.1 Definitioner

I kapitel 4 använder jag vid flera tillfällen olika termer. Med *frihetsberövande tvångsmedel* avses alla former av frihetsberövande tvångsmedel, såsom gripande enligt tvångsmedelslagen, gripande enligt polislagen, anhållande, häktning och hämtning. Med *straffprocessuella gripanden* avses gripanden som skett med stöd av tvångsmedelslagen eller förundersökningslagen (hämtning). Med *polislagsgripanden* avses gripanden som skett med stöd av polislagens stadganden. Med uttrycket *faroförutsättningar* avses särskilda förutsättningar för frihetsberövande enligt tvångsmedelslagen, men även motsvarande förutsättningar för andra typer av frihetsberövanden, såsom förutsättningar för hämtning eller förutsättningar för gripande enligt polislagen. Med termen *grova brott*, avses brott för vilka endast stadgas fängelsestraff.

4.2 Antal brott i förhållande till mängden registrerade anmälningar

I detta kapitel presenterar jag det totala antalet brott i förhållande till mängden registrerade anmälningar samt det totala antalet brott rubricerade som misshandel i förhållande till antalet anmälningar.

¹⁹ Vad som avses med *polislagsgripande* definieras i kapitel 4.1

Figur 5: Antal brottsanmälningar, misshandlar samt totalt antal brott i brottsärenden som även innefattat misshandel med händelseort Mariehamn, Jakobstad och Borgå 2017.

Som framgår i figur 5 hade det i Mariehamn under 2017 registrerats 59 brottsanmälningar som innefattade brottsrubriken misshandel. Totalt hade 84 brott med rubrik misshandel registrerats. I dessa 59 brottsanmälningar fanns registrerat totalt 193 brott.

I Jakobstad hade under samma tid registrerats 65 brottsanmälningar som innefattade brottsrubriken misshandel. Totalt hade 97 brott med rubrik misshandel registrerats. I dessa brottsanmälningar fanns totalt registrerat 169 brott.

I Borgå hade under samma tid registrerats 107 brottsanmälningar som innefattade brottsrubriken misshandel. Totalt hade 125 brott med rubrik misshandel registrerats. I dessa brottsanmälningar fanns totalt registrerat 294 brott.

Statistiskt uträknat innebär detta att en brottsanmälan som innefattar misshandel i Mariehamn i medeltal har cirka 3,27 brottsrubriker, i Jakobstad 2,60 och i Borgå 2,75. Antal brott med rubriken misshandel är i medeltal 1,42 i Mariehamn 1,49 i Jakobstad och 1,16 i Borgå.

Sammanfattningsvis innebär detta att anmälningarna i Mariehamn i allmänhet innefattar fler brott än anmälningarna i Jakobstad och Borgå. Trots den totala mängden brott som registrerats i brottsanmälningarna är ganska lika i Jakobstad och Borgå, så är ändå antalet

misshandlar i förhållande till mängden anmälningar färre i Borgå än i både Mariehamn och Jakobstad.

4.3 Ärenden där frihetsberövande tvångsmedel använts

Innehållsanalysen riktade sig mot ärenden som innefattar brottsrubriken misshandel och i vilka frihetsberövande tvångsmedel använts. I tabell 6 visualiseras antalet ärenden där frihetsberövande använts i förhållande till totala antalet ärenden. I tabell 6 kan avläsas hur vanligt förekommande det är att använda frihetsberövande tvångsmedel i misshandelsärenden.

Tabell 6: Ärenden med frihetsberövade i förhållande till totala antalet misshandelsärenden.

Stad	Ärenden totalt	Ärenden med frihetsberövade	Ärenden med frihetsberövade / ärenden totalt %
Mariehamn	59	14	23,73 %
Jakobstad	65	14	21,54 %
Borgå	107	25	23,36 %

Från tabell 6 kan utläsas att det endast är en marginell skillnad mellan orterna på antal ärenden som innefattar frihetsberövande tvångsmedel i förhållande till totala mängden misshandelsärenden. Siffrorna visar att ärenden med frihetsberövade i förhållande till totala antalet ärenden i Mariehamn var 23,73 %, i Jakobstad 21,54 % och i Borgå 23,36 %. Utifrån dessa siffror kan inte utläsas något som tyder på att praxis på orterna skulle skilja sig.

4.4 Brottsrubriker som förekom i anmälningarna där frihetsberövande tvångsmedel använts

I detta kapitel lyfter jag fram vilka brottsrubriker som fanns registrerade i de anmälningar jag undersökte.

Brottsrubriker	Mariehamn	Jakbostad	Borgå	Straffskala ²⁰
Försök till dråp			2	minst 8 år*
Grov misshandel			2	1 år - 10 år
Försök till våldtäkt			1	1 år - 6 år*
Rån			1	4 mån - 6 år
Våldsamt motstånd mot tjänsteman			1	4 mån - 4 år
Misshandel	21	19	26	böter - 2 år
Grovt hemfridsbrott	1		1	böter - 2 år
Frihetsberövande	1	1		böter - 2 år
Olaga hot	1	4	5	böter - 2 år
Fylleri i sjötrafik			2	böter - 2 år
Försök till misshandel			1	böter - 2 år*
Betalningsmedelsbedrägeri			2	böter - 2 år
Läkemedelsbrott	1			böter - 1 år
Skadegörelse	2		5	böter - 1 år
Hemfridsbrott	1	2		böter - 6 mån
Straffbart bruk av narkotika	1			böter - 6 mån
Motstånd mot person som upprätthåller ordningen	3		1	böter - 6 mån
Förande av fortskaffningsmedel utan behörighet		1		böter - 6 mån
Lämnande av oriktiga personuppgifter			2	böter - 6 mån
Lindrig misshandel	2		5	böter
Ordningsföreseelse	1			böter
Snatteri	1		1	böter
Sjötrafikföreseelse			1	böter
Totalt antal brott	36	27	59	

Figur 6: Brottsrubriker som förekom i de anmälningar jag undersökte.

I figur 6 visualiseras de brott som förekommer i de misshandelsanmälningar som innefattar frihetsberövande tvångsmedel. I tabellen har jag valt att dela in brotten i tre kategorier. De brott som finns inom det gröna området saknar i princip relevans eftersom allmänna förutsättningar för gripande och anhållande enligt tvångsmedelslagen inte föreligger. Dock är ett polislagsgripande möjligt i samband med ett sådant brott. Brottsrubrikerna i det gula och röda området är relevanta eftersom allmänna förutsättningar för gripande och anhållande föreligger när det gäller dessa brott. Brott inom det röda området räknas i allmänhet

²⁰ Straffskalan enligt *Strafflagens* (39/1889) stadganden.

*Straffskalan gäller fullbordade brott. Vid försök ska straffet bestämmas enligt en lindrigare straffskala. Gärningsmannen ska dömas till högst tre fjärdedelar av det maximala fängelse- eller bötestraff som föreskrivs för brottet och lägst till det minimum som föreskrivs för brottet (Finlex, 39/1889, 6 kap. 8 §). Fängelse på viss tid döms ut för minst fjorton dagar och högst tolv år (Finlex, 39/1889 2 c kap. 2 §).

som så kallade *grova brott*. Det som här är värt att notera och som tydligast visar på en skillnad mellan orterna är att brott inom röda området endast förekom i brottsanmälningar med händelseort Borgå. Ser man till de allmänna principerna om tvångsmedel, vilka jag presenterat i kapitel 2.3, så faller det naturligt att tröskeln för användning av tvångsmedel i dessa fall är lägre än när det gäller brott inom det gula området.

Detta faktum kan vara en bidragande orsak till att gripande skett i större utsträckning i Borgå än på de övriga orterna. Enligt statistiken från PolStat som jag presenterar i kapitel 2.6 var "risken att bli gripen" i Borgå 30,5 %, i Jakobstad 15,7 % och i Mariehamn 20 %. "Risk för att bli gripen" innefattande även polislagsgripanden presenteras i kapitel 4.5.

4.5 Risk att bli gripen

I detta kapitel lyfter jag fram antalet misstänkta i förhållande till antal ärenden samt antal frihetsberövade i förhållande till antal misstänkta. I beaktande tas alla misshandelsärenden, även de ärenden där frihetsberövande inte tillämpats. Även polislagsgripanden inkluderas. PolStats (2018) statistik som jag presenterar i kapitel 2.6 beaktar inte antal ärenden och heller inte polislagsgripanden. Vilket jag även konstaterar i kapitel 2.6.5 så utgår PolStats statistik från antalet brott och inte från antalet händelser.

Tabell 7: Förhållandet mellan antal ärenden och antal misstänkta samt antal frihetsberövade i förhållande till antal misstänkta.

Stad	Antal ärenden	Misstänkta	Misstänkta / ärende	Frihetsberövade inkl. polislagsgripande	Frihetsberövade/ ärende	Frihetsberövade/ misstänkt	Risk att bli gripen
Mariehamn	59	90	1,53	18	0,31	0,2	20,00 %
Jakobstad	65	89	1,37	17	0,26	0,19	19,10 %
Borgå	107	82	0,77	28	0,26	0,34	34,10 %

Resultatet som presenteras i tabell 7 visar att frihetsberövande tvångsmedel förhållandevis mest tillämpas i Borgå. Frihetsberövade i förhållande till antalet misstänkta gärningsmän var 20 % i Mariehamn, 19,1 % i Jakobstad och 34,1 % i Borgå. Trots att det i Mariehamn registrerats minst antal brottsanmälningar, så innefattar anmälningarna ändå det flesta antalet misstänkta. 90 misstänkta gärningsmän fanns registrerade i 59 brottsanmälningar i Mariehamn. I Borgå har i sin tur registrerats flest anmälningar, men trots detta så innefattar anmälningarna minst antal misstänkta. 82 misstänkta gärningsmän fanns registrerade i 107 brottsanmälningar i Borgå. I Jakobstad hade 89 misstänkta gärningsmän registrerats i 65

brottsanmälningar. Min undersökning innefattade inte att undersöka vilken typ av *förundersökningsbeslut*²¹ som tagits i de olika ärendena, men jag kunde ändå notera att ärendena som registrerats i Borgå oftare var så kallade *mörka ärenden*²². I ett mörkt ärende finns inte någon person registrerad som misstänkt, vilket förklarar varför antalet misstänkta i förhållande till antal ärenden är betydligt lägre i Borgå än i Mariehamn och Jakobstad. En annan sak jag även noterade var att misshandelsärenden i Borgå i högre grad än i Mariehamn och Jakobstad *begränsades*²³ med stöd av förundersökningslagen (805/2011) 3 kap.10 §. Trots att förundersökningsbesluten inte var föremål för min undersökning är detta ändå värt att notera i sammanhanget, eftersom detta innebär en viss skillnad i praxis mellan orterna. Tittar man på denna aspekt ur ett kritiskt perspektiv ger detta en viss indikation på att förundersökningsmyndigheten och åklagaren i Borgå tolererar en något högre grad av våld än vad myndigheterna gör i Mariehamn och Jakobstad. Jag vill dock poängtera att jag i min undersökning inte noggrannare fördjupat mig i denna frågeställning.

När man granskar antalet frihetsberövade i förhållande till antalet misstänkta i de ärenden som undersöktes följer resultatet samma mönster som befintlig statistik enligt PolStat. Undersökningen visar en ännu tydligare skillnad gällande användande av tvångsmedel när man granskar ärendehelheterna istället för att fokusera endast på enskilda brott. Vilket framgår ur tabell 7 så hade i Borgå 34,1 % av de personer som varit misstänkta gripits antingen misstänkta för brott eller med stöd av polislagen. I Mariehamn och Jakobstad är denna procent betydligt lägre med ett resultat på 20 % i Mariehamn respektive 19,1 % i Jakobstad. I kapitel 4.2 har jag presenterat vilka brottsrubriker som fanns i anmälningarna. I de undersökta brottsanmälningarna innefattar anmälningarna från Borgå flera grövre brottsrubriker, vilket kan vara en förklaring till varför frihetsberövande används oftare i Borgå.

²¹ Förundersökningslagen (805/2011) stadgar om hur förundersökning ska genomföras. När förundersökningen avslutas ska förundersökningsmyndigheten fatta ett skriftligt beslut (805/2011, 11 kap. 1 §). En förundersökning kan även avbrytas om ingen är misstänkt för brottet och om utredning som påverkar ärendet inte kan fås (805/2011, 3 kap. 13 §).

²² Med *mörka ärenden* avses sådana ärenden, som saknar misstänkt. I misshandelsärenden är ett typiskt sådant fall, ett fall där någon blivit misshandlad av en för målsägande okänd person. Ärendet saknar vittnen som kan peka ut en misstänkt och den misstänktes identitet är okänd. Ett sådant typfall avbryts i allmänhet med stöd av förundersökningslagens 3 kap. 13 §. Ett ärende som avbrutits ska dock fortsätta utan ogrundat dröjsmål när det inte längre finns förutsättningar för avbrottet (Finlex, 805/2011, 3 kap. 13 §).

²³ Om *begränsning* av förundersökning stadgas i Förundersökningslagen (805/2011) 3 kap. 10 §. Begränsning innebär att en förundersökning inte ska göras eller läggs ner på grund av att man bedömer att kostnaderna för fortsatt utredning skulle stå i klart missförhållande till arten av det ärende som utreds och den eventuella påföljd som är att vänta, eller om ärende det är övervägande sannolikt att åklagaren skulle låta bli att väcka åtal på någon annan grund. Beslut om begränsning tas av åklagaren på framställan av förundersökningsledaren.

4.6 Misshandelstyper

I detta kapitel presenterar jag skillnaden i misshandelstyper mellan de olika orterna. I kapitel 2.8 har jag definierat vad jag avser med misshandelstyp. Resultatet gällande brottmålet och modus operandi presenterar jag i kapitel 4.6.1 i Kapitel 4.6.2 presenterar jag misshandelstypen utifrån klassificering av händelseplatsen.

4.6.1 Brottmålstyp och modus operandi

Misshandelstyperna visualiseras i tabell 8. Resultatet baserar sig delvis på klassificeringar i Patja, men även på uppgifter som kunnat utläsas ur anmälningarnas redogörelser. I många fall kunde jag konstatera att klassificeringar i viss mån saknades. Av egen erfarenhet har jag under de närmare 20 år jag arbetat som polis sett att klassificeringarna ofta fylls i ganska bristfälligt i brottsanmälningarna. Med beaktande av den erfarenheten resonerade jag att det inte räcker med att endast granska Patjas klassificeringar. För att få fram ett mer tillförlitligt resultat, läste jag noggrant igenom redogörelserna och kompletterade klassificeringarna i det arbetsdokument jag hade i Excel.

Tabell 8: Misshandelstyper på de olika orterna.

Stad	Antal ärenden	Slå/sparka	Strypa	Kasta föremål	Fälla omkull	Hålla fast	Med eggvapen	Familjevåld
Mariehamn	14	14	1	1	2	1	0	3
Jakobstad	14	11	3	1	3	1	2	7
Borgå	25	22	4	2	4	2	3	9

Tabell 8 visualiserar antalet ärenden som var föremål för min undersökning. 14 ärenden med händelseplats Mariehamn var föremål för undersökningen, respektive 14 med händelseplats Jakobstad och 25 med händelseplats Borgå. Undersökningen visar att det absolut vanligaste sättet att misshandla någon sker genom utdelande av slag och sparkar. Denna misshandelstyp fanns registrerad i 14 av 14 ärenden med händelseplats Mariehamn, i 11 av 14 ärenden med händelseplats Jakobstad och i 22 av 25 ärenden med händelseplats Borgå. Slag och sparkar i detta fall handlar om slag mot målsägandes kropp med öppen hand, med knytnäve eller med någon form av trubbigt föremål. Sparkar innebär sparkar med fötterna mot målsägandes kroppsdelar. När man granskar misshandelstyperna på de olika orterna kan man notera att skillnaden överlag är ganska marginell. Misshandel som skett med eggvapen förekom dock inte i någon av utredningarna i Mariehamn, men däremot i två fall i

Jakobstad och i tre fall i Borgå. Detta är värt att poängtera, eftersom misshandel med eggvapen i allmänhet registreras som *grov misshandel*²⁴

Den största skillnaden mellan misshandelstyper på de olika orterna är skillnaden i mängden ärenden som kan anses utgöra våld i nära relation. Tre ärenden klassificerades som *familjevåld* i Mariehamn, respektive sju ärenden i Jakobstad och nio ärenden i Borgå. Klassificeringen familjevåld förekommer som en funktion som ska anges i Patja. Klassificeringen saknades ofta i de anmälningar jag läste, trots att det ur anmälans redogörelse var uppenbart att det handlade om ett familjevåldsärende. Den vanligaste formen var att mannen i hemmet misshandlat sin fru eller sambo. Siffran som anges i tabell 8 är således resultatet av innehållsanalysen av delvis anmälans klassificering men även utifrån anmälans redogörelse. Resultatet visar att 50 % av de som frihetsberövades i samband med misshandelsbrott i Jakobstad skedde i fall där misstänkta och målsägande stod varandra nära och i allmänhet var bosatta på samma adress. I Mariehamn var motsvarande siffra 21,4 % och i Borgå 36 %. Skillnaden mellan orterna är i detta hänseende ganska stor.

Sammanfattningsvis kan man ur denna statistik utläsa att misshandlarna i sig till sätt att utföra misshandeln på de tre orterna är ganska lika. Dock skiljer sig alla tre orter från varandra vad gäller våld i nära relation. Medan hälften av misshandlarna där frihetsberövande tvångsmedel användes i Jakobstad var familjevåldsärenden, var motsvarande mängd i Borgå cirka en tredjedel och i Mariehamn en dryg femtedel.

4.6.2 Händelseplatsen

På vilken typ av plats misshandlarna skett visualiseras i tabell 9. Resultatet baserar sig delvis på klassificeringar som skrivits in i Patja och delvis på uppgifter som framkommer ur anmälningarnas redogörelser. I vissa fall saknades klassificeringarna i Patja. I de fall där inmatningen saknades gjorde jag klassificeringen på basis av det som framkom ur anmälans redogörelse.

²⁴ Enligt Strafflagen (39/1889) 21 kap. 6 § framkommer att om vid misshandel används skjut- eller eggvapen eller något annat jämförbart livsvarligt hjälpmedel och brottet även som helhet bedömt är grovt ska gärningsmannen dömas för grov misshandel.

Tabell 9: Händelseplatsens klassificering

Stad	Antal ärenden	Bostad	Bostadsfastighet/ trapphus	Allmän plats/utomhus	Ämbetshus	Affärsfastighet /nattklubb/bar/ restaurang	Affärsfastighet/ butik	Vattenområde
Mariehamn	14	6		4	1	3		
Jakobstad	14	9		3		1	1	
Borgå	25	12	1	8		2	1	1

Ur tabell 9 framkommer det att frihetsberövande oftast tillämpas när en misshandel inträffat i en bostad. I Mariehamn hade i 6 av 14 ärenden misshandeln skett i en bostad. Motsvarande siffra var i 9 av 14 ärenden i Jakobstad och i 12 av 25 ärenden i Borgå. Den näst vanligaste händelseplatsen var allmän plats utomhus och den tredje vanligaste platsen var på en restaurang, nattklubb eller i en bar. I 4 av 14 ärenden hade misshandeln skett på en allmän plats utomhus i Mariehamn. Misshandlar som skett på allmän plats i Jakobstad under samma tid var i 3 fall av 14 och i Borgå i 8 fall av 25. I 3 fall av 14 hade misshandlarna i Mariehamn skett i en nattklubb, bar eller restaurang. I Jakobstad hade denna klassificering använts i 1 fall av 14 och i Borgå i 2 fall av 25. Skillnaderna mellan orterna är marginella.

Resultatet är inte på något sätt överraskande. I ett fall där en misshandel skett i en bostad är den misstänkta och målsägande i allmänhet på sätt eller annat bekanta med varandra. När man väger denna omständighet mot de särskilda förutsättningarna för anhållande så kan allmänt bedömningen om att det föreligger risk för att den misstänkte försvårar sakens utredning, genom att påverka målsägande, oftast bedömas som större än om misshandeln skulle ha skett på allmän plats och personerna skulle vara obekanta för varandra.

4.7 Förutsättningar för frihetsberövande

I detta kapitel lyfter jag fram enligt vilka förutsättningar de misstänkta frihetsberövats på de olika orterna och gör en jämförelse för att belysa skillnaderna.

Tabell 10: Förutsättningar för frihetsberövande på de tre orterna.

Stad	Totalt antal frihetsberövade	Försvårar	Fortsätter	Undandrar sig	Saknar stadigvarande boende	Inte lindrigare straff än två års fängelse *	Kvarhållande FöUL	Hämtning FöUL	Skydd mot brott och störande beteende PoLL	Gripande för identifiering PoLL
Mariehamn	18	12	8	0	2	0	1	0	4	1
Jakobstad	17	13	7	0	0	0	0	0	3	0
Borgå	28	17	12	5	0	3	0	1	1	0

Tabell 10 visar på vilka grunder de misstänkta gripits. Tabellen tar upp både straffprocessuella tvångsmedel och så kallade polislagsgripanden. Från tabellen kan utläsas att förutsättningen *försvårar sakens utredning* är den som främst användes på alla tre orter. Den särskilda förutsättningen att den misstänkte försvårar sakens utredning användes mot 12 av totalt 18 frihetsberövade i Mariehamn, mot 13 av totalt 17 frihetsberövade i Jakobstad och mot 17 av totalt 28 frihetsberövade i Borgå. Nästvanligaste förutsättningen var att *den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet*. Statistiken i tabell 10 visar att denna särskilda förutsättning användes mot 8 av totalt 18 frihetsberövade i Mariehamn, mot 7 av totalt 17 frihetsberövade i Jakobstad och mot 12 av totalt 28 frihetsberövade i Borgå. Övriga grunder varierar något. Förutsättningen att *"för brottet stadgas inte lindrigare straff än två års fängelse"* tillämpades endast i Borgå i tre fall. Ser man på de brottsrubriker som fanns i de brottsärenden jag undersökte och vilka jag presenterat i tabell 5 i kapitel 4.4, så är det endast rubriceringen *försök till dråp* där denna förutsättning kan användas. I Mariehamn användes polislagens stadganden förhållandevis mer än i Borgå och Jakobstad. Polislagens stadganden användes totalt fem gånger i Mariehamn, tre gånger i Jakobstad och en gång i Borgå. Att den misstänkte *undandrar sig förundersökning* användes i fem fall i Borgå men inte en enda gång i Jakobstad eller Mariehamn. Att den misstänkte *saknar stadigvarande boende* användes två gånger i Mariehamn, men inte en enda gång i Jakobstad eller Borgå.

Sammanfattningsvis kan man tolka att förutsättningarna för gripande ganska långt på de tre orterna motiveras på samma laga grunder. Det som kanske mest skiljer praxisen på orterna mellan varandra är tillämpningen av polislagen som grund för gripande.

4.8 Motiveringarna för faroförutsättningar

De särskilda förutsättningarna för gripande och anhållande finns att välja i Patja som standardfraser. I avsnitt 2.4.6 tar jag upp rättslitteraturens syn på särskilda förutsättningar för anhållande. Helminen et al (2014, s. 829) nämner om att det bör finnas objektiva grunder, på basis av den information som finns tillgänglig och på basis av allmän livserfarenhet att anta att faroförutsättningarna uppfylls. I praktiken betyder detta att den eller de särskilda förutsättningar som dokumenterats i protokollet över gripande och anhållande ska motiveras med fri text. Detta betyder med andra ord att om till exempel en person gripits med faroförutsättningen att *det finns skäl att misstänka att den misstänkte försvårar sakens ut-*

redning, så bör det i motiveringen framgå *varför* denna risk föreligger. Såsom i det fiktiva exemplet jag lyfte upp i kapitel 3.6, så kunde motiveringen vara att *A kan försvåra sakens utredning genom att påverka fru B som senare ska förhöras i ärendet*.

Jag har läst motiveringarna i de protokoll över gripande som var föremål för undersökningen. I detta delkapitel redogör jag närmare för hur detta gjordes på de olika orterna. Allmänt kunde jag konstatera att motiveringarna många gånger saknades eller var bristfälligt skrivna. I detta kapitel väljer jag dock att ta fram sådana exempel där motiveringarna fanns med. Det faktum att motiveringarna var bristfälligt skrivna, betyder inte på något sätt betyder att frihetsberövandena i sig varit lagvidriga. Saken är ändå viktig att lyfta upp ur ett laglighetsövervakningsperspektiv, för att uppmärksamma polisinsatserna om denna brist. De mest bristfälliga motiveringarna fanns i motiveringarna som skrivits i Mariehamn. Bäst motiverades gripandena i Jakobstad.

Tabell 11: Motiveringar till faroförutsättningar i protokoll över gripanden i Mariehamn, Jakobstad och Borgå.

Stad	Försvårar	Fortsätter	Undandrar sig	Saknar stadigvaran de boende	Inte lindrigare straff än två års fängelse *	Kvarhållande FöUL	Hämtning FöUL	Skydd mot brott och störande beteende PoLL	Gripande för identifiering PoLL
Mariehamn	58,3 %	37,5 %		100,0 %		100,0 %		100,0 %	100,0 %
Jakobstad	92,3 %	57,1 %						100,0 %	
Borgå	70,6 %	83,3 %	60,0 %		100,0 %		100,0 %	100,0 %	

I tabell 11 visualiseras hur ofta motiveringar för de olika faroförutsättningarna fanns i protokoll över gripande. I tabell 10 framkom det totala antalet för respektive förutsättningar. Vilket jag även lyfte fram i kapitel 4.7 är de vanligaste särskilda förutsättningarna för frihetsberövande att den misstänkte försvårar sakens utredning. Den nästvanligaste är att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet. Anmärkningsvärt, vilket även framgår från tabell 11, är att motiveringar för dessa ofta saknas i redogörelserna. Statistiken visar att motiveringar bäst fylls i i Jakobstad, medan de ofta saknas i Mariehamn, när det gäller faroförutsättningen *försvårar sakens utredning*. När det gäller misstanke om att *den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet*, saknas motiveringarna i 63,5 % av fallen i Mariehamn i 42,9 % av fallen i Jakobstad, men endast i 16,7 % av fallen i Borgå. Faroförutsättningen att *det finns skäl att misstänka att den misstänkte flyr eller undandrar sig processen* förekom endast i Borgå. I 40 % av fallen saknades motiveringar. I övriga faroförutsättningar förekom alltid motiveringar.

4.8.1 Faroförutsättningen försvårar sakens utredning

Att den misstänkte *försvårar sakens utredning* var den överlägset vanligaste faroförutsättningen för gripande på alla tre orter. Motiveringarna skiljde sig inte mycket från varandra. Nedan ger jag några exempel från de tre orterna. Motiveringarna är ordagrant tagna från protokollen över gripande, men jag har anonymiserat namn som använts i motiveringarna.

Mariehamn

I ärendet finns två misstänkta och X kan på fri fot försvåra utredningen genom att försöka påverka den andra misstänkte och målsäganden och ev. vittnen som skall höras (Patja, 2019).

X misstänks för misshandel av sin fru. De bor i samma bostad. På fri fot skulle X kunna försvåra sakens utredning genom att påverka sin fru. (Patja, 2019.)

Jakobstad

Avovaimo pelkää eikä uskalla kertoa, jos mies kotona. Kotona ollessaan voisi pyrkiä vaikuttamaan todistajien ja asianomistajan kertomuksiin ja täten vaikeuttaa esitutkintaa. (Patja, 2019.)

Sambon är rädd och vågar inte berätta om mannen är hemma. Hemma kan han börja påverka vittnens och målsägandens berättelser och på detta sätt försvåra förundersökningen. (Min översättning)

Epäilty voi vaikeuttaa asian selvittämistä yrittämällä vaikuttamaan asianomistajaan ja todistajaan (Patja, 2019).

Den misstänkte kan försvåra sakens utredning genom att försöka påverka målsägande och vittne. (Min översättning)

Borgå

X epäillään syylistyneen pahoinpitelyyn. X oli haluton selvittämään asiaa ja kiisti syylistyneensä mihinkään. Vapaana ollessaan X voi vaikeuttaa rikoksen selvittämistä vaikuttamalla asianomistajaan ja todistajiin. (Patja, 2019.)

X misstänks ha gjort sig skyldig till misshandel. X var ovillig att reda ut saken och förnekade att han gjort sig skyldig till något. På

fri fot kan X försvåra brottets utredning genom att påverka målsägande och vittnen. (Min översättning)

X epäillään syylistyneen pahoinpitelyyn mm kuristamalla asianomistajaa sekä laittomaan uhkaukseen ja vahingontekoon. X otettu kiinni koska vapaana ollessaan hän pystyisi vaikuttamaan asianosaisen kertomukseen. (Patja, 2019.)

X misstänks ha gjort sig skyldig till misshandel bland annat genom att strypa målsägande samt till olaga hot och skadegörelse. X greps för att han på fri fot kunde påverka parternas berättelser. (Min översättning)

Exemplen ovan visar att motiveringarna i stort sett är de samma på alla tre orter, eftersom några större skillnader inte kunde noteras. Den allra vanligaste motiveringen för ett gripande på samtliga orter är att det finns skäl att misstänka att den misstänkte försvårar sakens utredning genom att påverka målsägande och vittnen.

4.8.2 Faroförutsättningen fortsätter sin brottsliga verksamhet

Att den misstänkte *fortsätter sin brottsliga verksamhet* var den nästvanligaste faroförutsättningen på samtliga orter. Vilket framgår ur tabell 11 så saknades motivering för denna förutsättning i 63,5 % av fallen i Mariehamn, i 42,9 % av fallen i Jakobstad och i 16,7 % av fallen i Borgå. Nedan ger jag trots detta exempel på två motiveringar per ort. Exemplen är ordagrant tagna från Patja, men namnen som nämnts i redogörelsen har anonymiserats. Även anmälningsnummer har anonymiserats.

Mariehamn

Den gripna misstänks för misshandel. Det kan misstänkas att den gripna skulle fortsätta sin brottsliga verksamhet. Misstänkta blev utsläppt från polisens förvar föregående dag när han varit anhållen på grund av grovt hem-fridsbrott och misshandel i anmälan 5830/R/XXXX/17. Den gripne är även misstänkt för narkotikabrott i anmälan 5830/R/XXXX/17. (Patja, 2019.)

X misstänks för misshandel genom att ha slagit Y i ansiktet så att blodvite har uppstått. Då X till synes var i ett agiterat tillstånd på händelseplatsen kunde det misstänkas att han skulle fortsätta sin brottsliga verksamhet ifall ett gripande inte utfördes. (Patja, 2019.)

Jakobstad

Voi vapaana ollessa jatkaa aggressiivisen käytöksensä (rikollista toimintaa) hyökkäämällä muitten ihmisten kimppuun + sotkemisvaara²⁵(Patja, 2019).

Kan på fri fot fortsätta sitt aggressiva beteende (brottsliga verksamhet) genom att gå till anfall mot andra människor + försvårar sakens utredning. (Min översättning)

Koska asunto-osoite on asianosaisille sama voi olla mahdollista, että häiriökäyttäytyminen jatkuisi (Patja, 2019).

Eftersom bostadsadressen är densamma för bägge parter är det möjligt att det störande beteendet fortsätter. (Min översättning)

Borgå

X saattaa vapaana ollessaan jatkaa pahoinpitelyä, tämä on neljäs kerta kun pahoinpitelyä on ollut puolisoa kohtaan (Patja, 2019).

X kan på fri fot fortsätta misshandla, detta är fjärde gången det skett en misshandel mot X partner. (Min översättning)

Poliisin tullessa paikalle tappeli jonkun kanssa. Käytös erittäin aggressiivista myös poliisipartiota kohtaan (Patja, 2019).

Slogdes med någon när polisen anlände. Beteendet var väldigt aggressivt även mot polispatrullen. (Min översättning)

Även motiveringarna när det gäller misstanke om fortsatt brottslig verksamhet är väldigt lika på olika orterna. Den vanligaste motiveringen för denna faroförutsättning var hur personen betedde sig vid gripande. Tvångsmedelslagen är den lag som ska tillämpas då det handlar om straffprocessuella tvångsmedel i anknytning till ett brottsärende. Personens beteende för tillfället har kanske mer att göra med allmän ordning och säkerhet. Om det handlar om att personen äventyrar allmän ordning och säkerhet genom sitt beteende, så torde polislagen i första hand vara den lag som ska tillämpas.

I 66 % av fallen (där motiveringar fanns inskrivna) i Mariehamn motiverades faroförutsättningen att det finns skäl att misstänka att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksam-

²⁵*Sotkemisvaara*, är ett uttryck som på finska allmänt används när man menar att en person kan försvåra sakens utredning genom att förstöra bevisning

het med att den misstänkte uppträdde aggressivt. Motsvarande procent i Jakobstad var 75 % och i Borgå 55,6 %. Det som kan dryftas gällande dessa motiveringar är huruvida förut-sättningarna för gripande i dessa fall alternativt borde göras med stöd av polislagens stad-ganden.

4.8.3 Skydd mot brott och störande beteende

Polislagens stadganden om skydd mot brott och störande beteende, användes i Mariehamn i fyra fall, i tre fall i Jakobstad och i ett fall i Borgå. Motiveringarna var betydligt längre och mer ingående i Mariehamn än på de övriga orterna, men som helhet skilde sig ändå inte händelserna väldigt mycket ifrån varandra. Nedan tar jag upp några exempel från de olika orterna. Motiveringarna har nedskrivits ordagrant, men namn på personer och platser har anonymiserats.

Mariehamn

A kraftigt berusad och uppträdde störande inne vid XXX natt-klubben. Vid avvisande av ordningsvakt slår A ett knytnävslag som träffar ordningsvakten över vänstra tinning.

A kraftigt berusad och uppträdde störande inne vid XXX natt-klubben. Vid avvisande av ordningsvakt slår A ett knytnävslag som träffar ordningsvakten över vänstra tinningen. A sprejas med pepparspray och belades med handfängsel av ordningsvakterna.

Vaktmännen ger första hjälp och tvättar A:s ansikte före transport till polisen. A är kraftigt berusad och saknar stadigvarande bostad på Åland (Patja, 2019.).

A misshandlat B på dansgolvet.

Gjort motstånd mot vaktmännen och fått OC. Handfängsel använt (Patja, 2019.).

Jakobstad

A oli lyönyt ja potkinut B.

Kuulusteltava ennen vapauttamista em. pahoinpitelyyn. (Patja, 2019.)

A hade slagit och sparkat B.

Ska förhöras innan han försätts på fri fot i tidigare nämnda miss-handel. (Min översättning)

Juovuksissa menossa kostamaan pahoinpitelijät keskustassa. Mukana oli keittiöveitsi laukussa.

Sakko tiedoksi X/17. Äidinkieli X. Puhalsi 1.79 prom.

Partio A/B kuljettaa Kokkolaan putkaan (Patja, 2019.).

Berusad på väg att hämnas på misshandlarna i centrum. Hade med sig en kökskniv i väskan.

Böter ska delges X/17. Modersmål X. Blåste 1.79 promille.

Patrull A/B transporterar till Karleby polisfängelse. (Min översättning)

Borgå

Oli häiriöksi päihtyneenä. Oli aggressiivinen toiselle miehelle. Oli oletettavaa että häiriö jatkuu (Patja, 2019).

Var berusad och uppträdde störande. Var aggressiv mot en annan man. Det kunde förmodas att störningen fortsätter. (Min översättning)

I statistiken som jag presenterade i tabell 11 så lyfte jag fram att motiveringar fanns till 100 % på samtliga orter när det gällde gripanden som skett med stöd av polislagen och stadgandena kring skydd mot brott och störande beteende.

När man närmare begrundar de motiveringar som framkommer i de olika fallen jag undersökt, så är det ur laglighetsövervakningsperspektiv egentligen bara motiveringen från Borgå som lyfter upp det som ger en tydlig förutsättning för gripande enligt detta stadgande. Den sista meningen "oli oletettavaa että häiriö jatkuu" är egentligen det som ur lagens mening ger polisen rätt att gripa personen enligt detta stadgande. Principerna kring detta har jag presenterat i kapitel 2.5. Även här vill jag ändå poängtera att även om motiveringarna saknas i protokollen, så betyder det inte att inte förutsättningar för gripande förelåg.

4.8.4 Övriga förutsättningar för gripande

Övriga förutsättningar för gripande som använts på de olika orterna är att *det finns anledning att misstänka att den misstänkte flyr eller på annat sätt drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff*, att *den misstänkte inte har stadigvarande bostad och det är sannolikt att hen genom att lämna landet drar sig undan straffprocessen*, att *för brottet inte stadgas lindrigare straff än två års fängelse*, att *den misstänkte kvarhålls för att förhindra att hen avlägsnar sig*, att personen *hämtats till förundersökning* eller att personen *gripits för identifiering* med stöd av polislagens stadgande. Eftersom dessa förutsättningar endast använts på en ort (se tabell 10) så finns det ingen anledning att i denna rapport närmare fördjupa sig i de motiveringar som användes i protokollen.

Skillnaden mellan orterna gällande dessa förutsättningar, är användandet av förutsättningarna i sig. Med andra ord kan skillnaderna närmast beskrivas genom att förutsättningen att *den misstänkte flyr eller på annat sätt drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff* användes i Borgå fem gånger, men inte på de övriga orterna. Att *den misstänkte inte har stadigvarande bostad och att det är sannolikt att hen genom att lämna landet drar sig undan straffprocessen* användes två gånger i Mariehamn, men inte en enda gång i Borgå och Jakobstad. I Borgå användes tre gånger förutsättningen att *för brottet inte stadgas lindrigare straff än två års fängelse*. Förutsättningen användes inte i Jakobstad och Mariehamn. Det bör noteras med hänvisning till figur 6 att det endast är brottsrubriken försök till dråp som möjliggör denna särskilda förutsättning för frihetsberövande. *Kvarhållande* användes endast en gång i Mariehamn och inte på de övriga orterna. *Hämtning till förundersökning* användes en gång i Borgå, men inte på de övriga orterna och *gripande för identifiering* med stöd av polislagen användes en gång i Mariehamn men inte en enda gång på de andra orterna.

4.9 Längden av frihetsberövande

I detta delkapitel presenterar jag hur länge en person misstänkt för misshandel i allmänhet suttit frihetsberövad på de olika orterna. Inledningsvis tar jag upp antalet gripna, antalet anhållna, antalet häktade samt antalet frihetsberövade enligt polislagen på de tre orterna. Därefter presenterar jag ett medeltal av hur länge en misstänkt i medeltal varit frihetsberövad enligt respektive grund på de olika orterna. För att medeltalet inte ska bli missvisande

har jag valt att i medeltalet på frihetsberövades längd inte räkna med de personer som häktats i ärendena.

Tabell 12: Antalet straffprocessuellt gripna, anhållna, häktade, samt antal personer satta i reseförbud och antalet personer gripna med stöd av polislagens stadganden på de tre orterna.

Stad	Totalt antal frihetsberövade	Straffprocessuellt gripande	Anhållna	Häktade	Reseförbud	Gripna med stöd av polislagen
Mariehamn	18	13	8	2	1	5
Jakobstad	17	14	5	0	0	3
Borgå	28	27	8	2	0	1

Tabell 12 visar antalet straffprocessuellt gripna, anhållna, häktade samt antalet personer satt i reseförbud och antalet gripna med stöd av polislagens stadganden på de tre orterna. Ur detta hänseende finns det stora skillnader mellan orterna. I Mariehamn anhölls 61,5 % av de personer som greps med stöd av tvångsmedelsagen misstänkta för misshandel. I Jakobstad var motsvarande siffra 35,7 % och i Borgå i 29,6 % av fallen. Häktning tillämpades i 15,4 % av fallen i Mariehamn i 0 % av fallen Jakobstad och i 7,4 % av fallen i Borgå. Reseförbud användes en gång i Mariehamn. Av den totala mängden frihetsberövade tillämpades polislagen i 27,8 % av fallen i Mariehamn i 17,6 % av fallen i Jakobstad och i 3,6 % av fallen i Borgå.

De personer som häktats eller satts i reseförbud i de ärenden jag undersökt har blivit föremål för tvångsmedlen på grunder med motiveringar som går utöver enskilda brottsärendena. Häktning användes två gånger i Borgå och två gånger i Mariehamn, men inte en enda gång i Jakobstad. Trots att de misshandelsfall jag undersökte fanns med som grund för häktning och reseförbud, berodde dessa tvångsmedel i Borgå i huvudsak på grövre brottsrubriker. I häktningsärendena i Mariehamn grundade sig häktningarna förutom det enskilda misshandelsärendet på ett flertal andra ärenden (fortsatt brottslig verksamhet). Det samma gällde ärendet där reseförbud tillämpades.

Tabell 13: Längden för frihetsberövande på de tre orterna.

Stad	Straffprocessuellt frihetsberövande	Gripna med stöd av polislagen
Mariehamn	22:44	7:13
Jakobstad	25:44	9:19
Borgå	19:52	5:43

Från tabell 13 kan utläsas att längden på frihetsberövande av den misstänkta på de olika orterna varierar något. Längst sitter en misstänkt frihetsberövad i Jakobstad och kortaste tiden i Borgå. Straffprocessuella frihetsberövanden varade i medeltal 22 timmar och 44 minuter i Mariehamn. I Jakobstad var medeltalet 25 timmar och 44 minuter och Borgå 19 timmar och 52 minuter. Polislagsgripandena i anslutning till misshandelsärenden varade i medeltal 7 timmar och 13 minuter i Mariehamn, 9 timmar och 19 minuter i Jakobstad och 5 timmar och 43 minuter i Borgå. En förklaring till att de straffprocessuella frihetsberövandena i Jakobstad är längre kan bero på, vilket framkommer i intervjun med Nyman (2019) (se delkapitel 1.2), att de misstänkta då de grips i Jakobstad måste transporteras till Karleby polisfängelse och då de ska förhöras bör transporteras tillbaks till Jakobstad. Med andra ord går tid åt för transport. Misstänkta som häktats har inte beaktats i tabellen.

4.10 Beslut om frihetsberövande tvångsmedel

I detta kapitel lyfter jag fram uppgifter om vem som tagit beslut om att gripa den misstänkta. Beslut om straffprocessuella tvångsmedel tas av en anhållningsberättigad tjänsteman, medan en polisman kan ta beslut om att gripa en person med stöd av polislagen. Det är ytterst sällsynt att det själva fysiska gripandet görs av en anhållningsberättigad tjänsteman. Den anhållningsberättigade tjänstemannen som tar beslut om straffprocessuella gripanden är i allmänhet allmänledaren eller undersökningsledaren²⁶. Beslutsfattaren befinner sig då i allmänhet långt borta från platsen där gripandet sker. Den första bedömningen av huruvida ett straffprocessuellt gripande ska ske görs för det mesta av en polisman. I samband med ett alarmuppdrag är det någon av konstaplarna i polispatrullen som kontaktar allmänledaren och presenterar händelseförloppet och sin ståndpunkt för den anhållningsberättigade tjänstemannen. Allmänledaren gör sitt beslut på basis av vad polismannen berättar.

²⁶ Enligt tvångsmedelslagen (806/2011, 2 kap 1) har en polisman rätt att gripa en misstänkt som är misstänkt för brott då denne träffas på bar gärning eller på fri fot, en person som enligt beslut ska anhållas eller häktas, eller även utan förordnande om förutsättningar för anhållande finns och anhållandet annars äventyras. Polis-
mannen ska dock utan dröjsmål anmäla gripandet till en anhållningsberättigad tjänsteman.

tar för hen. Konstaplarna i polispatrullen gör däremot självständigt en bedömning över om en person ska gripas med stöd av polislagens stadganden.

Tabell 14: Beslutsfattare om frihetsberövande tvångsmedel på de olika orterna.

Stad	Totalt frihetsberövade	antal Allmänledare	Undersök- ningsledare	Annan berättigad tjänsteman	anhållnings- tjänsteman	Polisman (Polislags- gripande)
Mariehamn	18	9	4		0	5
Jakobstad	17	11	3		0	3
Borgå	28	24	1		2	1

I tabell 14 framkommer att allmänledaren oftast är den som tar beslut om frihetsberövande tvångsmedel på alla orter. 9 gånger av 18 var det allmänledaren som tog beslutet i Mariehamn. I Jakobstad var motsvarande siffra 11 gånger av 17 och i Borgå 24 gånger av 28. Från denna statistik kan man konstatera en viss skillnad. I Borgå är det oftast allmänledaren som tar beslutet. Undersökningsledaren tog beslut om straffprocessuellt gripande endast en gång i Borgå, medan så var fallet tre gånger i Jakobstad och fyra gånger i Mariehamn. Polislagsgripanden var förhållandevis vanligast i Mariehamn och tillämpades minst i Borgå. För Borgås del har i tabell 14 antecknats två fall där någon annan anhållningsberättigad tjänsteman tagit beslutet om gripande. Utifrån protokollen över gripande och anmälningarna förblev det oklart vilken beslutsfattarens roll var i dessa två fall.

Statistiken ger inte svar på varför praxisen i detta hänseende skiljer sig mellan de tre orterna. När man beaktar hur ledningssystemet på de tre orterna är uppbyggd, kan man finna en förklaring. Skillnaden ledningssystemet på de tre orterna har jag presenterat i delkapitel 2.9. Eftersom Åland saknar lägescentral i den form som används på fastlandet, kan det vara mer naturligt att konstaplarna, när det gäller ingripanden som sker i Mariehamn, i större utsträckning tar kontakt direkt med undersökningsledaren. Detta förklarar dock inte varför undersökningsledaren oftare är den som fattar beslutet i Jakobstad än i Borgå. Däremot kan man granska hanteringen av ärendena som en helhet. När man granskar vilka förundersökningsbeslut som fattats, antal misstänkta i förhållande till antal ärenden, samt antal mörka ärenden i förhållande till den totala mängden ärenden samt beslut om till exempel begränsningar med mera så framkommer det att hanteringen i Borgå något skiljer sig från hur ärendena hanteras i Mariehamn och Jakobstad. Huruvida detta är en förklaring till skillnaderna i den statistik som presenteras i tabell 14 kan dryftas.

När det gäller polislagsgripande så kan även skillnaden i ledningssystemet inverka. I Mariehamn skedde förhållandevis mest polislagsgripanden. Vilket framgår i tabell 14 så användes polislagsgripande i 5 fall av 18 i Mariehamn, i 3 fall av 17 i Jakobstad och i 1 fall av 28 i Borgå. Polislagsgripandena på samtliga orter skedde i allmänhet nattetid. Vid dessa tidpunkter arbetade allmänledaren i läges- alt. ledningscentralen på fastlandet, medan allmänledaren på Åland troligtvis låg hemma och sov. En förklaring kunde vara att vetenskapen om att allmänledaren sover kan inverka på beslutet. En hypotes kunde vara att konstaplarna tagit det beslut de kunnat fatta själva, med stöd av polislagens stadganden, eftersom de inte i onödan velat väcka allmänna ledaren. Dessa förklaringar bör närmast ses som hypoteser som kunde vara föremål för fortsatt forskning. Det som ger stöd för denna hypotes är att förutsättningarna för polislagsgripanden i alla fall förutom ett fall var att personen greps för *skydd mot brott och störande beteende*. När man läser hur motiveringarna för faroförutsättningen att *den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet* i allmänhet tillämpats hade även denna förutsättning kunnat användas. Beslutet om att gripa personen på straffprocessuell grund hade dock förutsatt ett beslut av allmänledaren.

4.11 Hur misshandelsärendena kommit polisen till kännedom

I detta kapitel presenterar jag hur de misstänkta brotten kommit polisen till kännedom. Brotten kan komma polisen till kännedom på olika sätt och polisen är alltid skyldig att ta emot en brottsanmälan²⁷. Anmälan kan göras per telefon till en nödcentral eller dagtid till polisens anmälningsmottagning. Anmälan kan även ske genom polisens e-tjänst eller genom ett personligt besök på polisstationen eller genom att personligen anmäla en händelse till en polisman. Polisen kan även registrera en anmälan på basis av egna iakttagelser om brott.

Tabell: 15 Hur misshandelsärendena kommit polisen till kännedom

Stad	Antal ärenden	Telefon/Alarmuppsdrag	Personligen till polisman	Anmälningsmottagning	Annat sätt
Mariehamn	14	13	1		
Jakobstad	14	9	3	1	1
Borgå	25	23	1	1	

²⁷ När ett brott eller en händelse som anmälaren misstänker vara ett brott anmäls till en förundersökningsmyndighet ska anmälan registreras utan dröjsmål (Finlex, 805/2011, 3 kap. 1 §)

Tabell 15 visualiserar hur anmälningarna kommit polisen till kännedom. På samtliga orter hade de flesta anmälningar kommit in som ett alarmuppdrag genom att anmälaren ringt till nödcentralen, eller alarmcentralen (på Åland). Statistiken i tabell 15 visar att i 13 av totalt 14 misshandelsärenden, där frihetsberövande använts i Mariehamn, hade anmälan kommit in per telefon till alarmcentralen. I Jakobstad kom anmälan som alarmuppdrag via nödcentralen i 9 fall av totalt 14 och i Borgå var motsvarande siffra i 23 fall av totalt 25. En gång i Mariehamn, tre gånger i Jakobstad och en gång i Borgå hade anmälaren kommit fram till en polispatrull och gjort anmälan. Resultatet visar inte att det skulle finnas några markanta skillnader mellan orterna.

4.12 En sammanfattning av resultatet

I detta kapitel sammanfattar jag resultatet av min undersökning och ger svar på mina forskningsfrågor med stöd av det som presenterats i kapitel 4.

4.12.1 Hur ofta frihetsberövande tvångsmedel används

Min första forskningsfråga var hur ofta frihetsberövande tvångsmedel används i anslutning till misshandelsärenden på de olika orterna. I undersökningen har jag beaktat såväl frihetsberövande tvångsmedel som gjorts med stöd av tvångsmedelslagens stadganden och frihetsberövande gripanden som gjorts med stöd av polislagens stadganden.

Svaret kan utläsas ur de brottsanmälningar samt protokoll jag undersökt. Frihetsberövande i samband med misshandelsärenden tillämpades 2017 18 gånger i Mariehamn, 17 gånger i Jakobstad och 28 gånger i Borgå. Betraktar man resultatet ur antalet registrerade misshandelsanmälningar som innefattar frihetsberövande tvångsmedel i förhållande till den totala mängden registrerade misshandelsärenden på orterna så är skillnaden marginell. Granskar man däremot antalet frihetsberövade i förhållande till det totala antalet misstänkta så visar resultatet att frihetsberövande tvångsmedel förhållandevis används mest i Borgå och minst i Jakobstad. 34,1 % av de personer som misstänktes för misshandel i Borgå under 2017 hade frihetsberövats på någon grund i anslutning till förundersökningen. Motsvarande siffra var 20 % i Mariehamn och 19,1 % i Jakobstad.

4.12.2 Hur långa frihetsberövandena varit och grunderna till dessa

Min andra forskningsfråga var hur långa frihetsberövandena varit samt vilka grunderna varit till dessa. Nedan ger jag en sammanfattning på detta:

De frihetsberövande tvångsmedel som används i anslutning till misshandelsärenden är i allmänhet kortvariga gripanden, anhållanden eller gripanden med stöd av polislagens stadganden. Anhållande och häktning användes förhållandevis mer i Mariehamn än i Jakobstad och Borgå. Anhållande användes förhållandevis mest i Mariehamn och minst i Borgå. Häktning som tvångsmedel användes två gånger i Mariehamn och två gånger i Borgå. Häktningsgrunderna omfattade dock mer än de enskilda ärendena. Av den orsaken valde jag att göra en uträkning över ett medeltal av tiden för frihetsberövande så att jag bortsåg från de enskilda häktningarna. Resultatet visade att frihetsberövandena på straffprocessuell grund i medeltal varade längst i Jakobstad och kortaste tid i Borgå. Ett straffprocessuellt gripande bortsett häktning i anslutning till ett misshandelsärende varade i medeltal 25 timmar och 44 minuter i Jakobstad, 22 timmar och 44 minuter i Mariehamn och 19 timmar och 52 minuter i Borgå. Polislagsgripanden i anslutning till misshandelsärenden varade i medeltal 9 timmar och 19 minuter i Jakobstad, i 7 timmar och 13 minuter i Borgå och i 5 timmar och 43 minuter i Borgå.

Trots att anhållande användes förhållandevis mest i Mariehamn, så var ändå tiden för frihetsberövande i medeltal längre i Jakobstad. Avståndet till polisfängelset kan vara en bidragande orsak till att frihetsberövandena i Jakobstad varade längre än på de andra orterna.

Förutsättningarna för frihetsberövande motiverades på samtliga orter oftast med att den misstänkte på fri fot *kan påverka sakens utredning*. Den nästvanligaste faroförutsättningen var att den misstänkte *fortsätter sin brottsliga verksamhet*. De gånger som polislagens stadganden användes var det förutom i ett fall i Mariehamn på grunden *skydd mot brott och störande beteende*.

Några markanta skillnader gällande grunderna för frihetsberövande kunde inte konstateras i undersökningen. Det som dock kan vara värt att lyfta upp är att motiveringen för de olika faroförutsättningarna ofta saknades. I undersökningen konstaterade jag att till exempel motivering för den särskilda förutsättningen att den misstänkte *fortsätter sin brottsliga*

verksamhet saknades i 62,5 % av fallen i Mariehamn, i 42,9 % av fallen i Jakobstad och i 16,7 % av fallen i Borgå.

4.12.3 Orsaken till skillnader i praxis

Min tredje och sista forskningsfråga var att söka svar på frågan om, det vid användande av frihetsberövande tvångsmedel på de olika orterna, finns skillnader i praxis, vilka de i sådana fall är och vad de orsakas av.

Den sista forskningsfrågan är betydligt mer komplex än de två första. Något entydigt svar på frågan kan jag inte ge. Svaret baserar jag på basen av min egen kunskap och förståelse av ämnet. Resultatet av innehållsanalysen torde i sig vara entydig, men för att få en mer grundad förklaring till varför resultatet är som det är skulle det förutsätta djupare forskning. Det bör även observeras att det förutom de svar jag ger nedan sannolikt även finns andra orsaker. De svar jag ger kunde till exempel ställas upp som hypoteser i kommande forskning.

Min undersökning tyder på att det finns vissa skillnader, om dock ofta ganska marginella sådana. Hanteringen av misshandelsärendena skiljer sig något i Borgå från hanteringen i Jakobstad och Mariehamn. I Borgå är ärendena även oftare så kallade mörka ärenden än i Mariehamn och Jakobstad. Borgå har en större befolkning än både Mariehamn och Jakobstad vilket kan vara en orsak till att den misstänkta i större utsträckning förblir okänd i Borgå än i Mariehamn och Jakobstad. I undersökningen framkommer även att misshandelsärenden förhållandevis oftare begränsas i Borgå än i Jakobstad och Mariehamn. Denna praxis tyder eventuellt på att förundersökningsledare och åklagare accepterar en något allvarligare form av våld än förundersökningsledarna och åklagarna i Borgå och Jakobstad.

Misshandelstyperna skiljer sig överlag endast marginellt från varandra på de olika orterna. Detta gäller såväl misshandelstyp som platsen där misshandlarna sker. Förhållandevis mest familjevåld förekom dock i Jakobstad och minst i Mariehamn. En orsak till varför situationen är sådan vågar jag inte spekulera i.

Förhållandevis mest frihetsberövande sker i Borgå och förhållandevis minst sker i Jakobstad. När man läser brottsanmälningarna är det tydligt att misshandelsärendena där frihets-

berövande tvångsmedel används i Borgå ofta innehåller grövre brottsrubriker än anmälningarna i Mariehamn och Jakobstad. Dessa grova brott förekom inte i brottsanmälningar i Mariehamn och Jakobstad. Detta torde vara en ganska trolig förklaring till varför frihetsberövande används förhållandevis mer i Borgå än på de övriga orterna.

Granskar man brottsanmälningarna som helhet så är anmälningarna i Jakobstad och Mariehamn mer lika varandra. Anmälningarna i Borgå är som jag tidigare nämnde oftare mörka, begränsas i viss mån i större utsträckning, men innefattar även grövre brott. Förklaringen till varför frihetsberövande trots detta används mindre i Jakobstad än i Mariehamn kan bero på att misstänkta som grips i Jakobstad i allmänhet måste transporteras till Karleby polisstation, medan Mariehamn och Borgå har polisfängelser på stationen. Dock är skillnaden marginell med 20 % frihetsberövade i Mariehamn i förhållande till 19,1 % i Jakobstad.

Den tid som en misstänkt sitter frihetsberövad är i medeltal längst i Jakobstad och kortast i Borgå. De logistiska utmaningarna som det faktum att polisfängelse inte i allmänhet används i Jakobstad medför en sannolik orsak till att frihetsberövandena varar något längre i Jakobstad än på de andra orterna.

Ledningssystemet är konstaterat annorlunda på Åland jämfört med Österbotten och Östra Nyland. I Mariehamn användes förhållandevis oftare polislagsgripanden än i Jakobstad och Borgå. En förklaring till denna praxis kan vara det faktum att allmänledaren på Åland har allmänledarjour hemifrån, medan allmänna ledarna på fastlandet befinner sig fysiskt på polisstationen. Detta kan innebära att tröskeln att kontakta allmänledaren på Åland är något högre. När man läser motiveringarna för gripande så kunde det dryftas om huruvida *skydd mot brott och störande beteende* enligt polislagen i vissa fall varit mer korrekt än faroförutsättningen *det finns risk att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet*.

I allmänhet är det allmänna ledaren som tar beslut om gripande på samtliga orter. Undersökningsledaren tar förhållandevis oftast beslut om gripande i Mariehamn, näst oftast i Jakobstad och mest sällan i Borgå. Skillnaden i ledningssystemet kan vara en orsak och det faktum att polisstationerna i Mariehamn och Jakobstad har färre anställda kan vara en orsak till att fältpersonalen har mer personlig kontakt med undersökningsledaren, vilket kan göra att tröskeln att ta kontakt direkt med undersökningsledaren är lägre i Mariehamn och Jakobstad än i Borgå. Ledningssystemet på de olika orterna presenteras i delkapitel 2.9.

Trots att jag i undersökningen kunde tolka viss skillnad i praxis, så vill jag ändå avslutningsvis poängtera att jag inte en enda gång skulle ha noterat något lagvidrigt i de anmälningar eller protokoll jag läste. Orsaken till varför det finns skillnader kan bero på de påståenden jag gett ovan, men kan även bero på andra orsaker. Jag anser att mina påståenden till varför det finns skillnad i praxis är välmotiverade, men inser samtidigt att det skulle förutsätta djupare forskning i ämnet för att kunna ge mer exakta svar.

5 DISKUSSION

Syftet med denna undersökning har varit att undersöka om det finns skillnad i praxis mellan olika geografiska områden i Finland, vid användande av frihetsberövande tvångsmedel i misshandelsärenden. Jag har jämfört misshandelsärenden med respektive händelseplats i Mariehamn, Jakobstad och Borgå. Undersökningen har utförts genom kvalitativ riktad innehållsanalys med kvantitativa inslag. Jag har räknat antalet misshandelsanmälningar som registrerats på respektive ort 2017, granskat hur ofta frihetsberövande tvångsmedel använts i anslutning till dessa misshandelsanmälningar och grundligare fördjupat mig i de misshandelsärenden i vilka frihetsberövande tvångsmedel tillämpats. Jag har studerat brottsanmälningar och protokoll över frihetsberövande tvångsmedel.

De huvudsakliga resultaten visar att frihetsberövande tvångsmedel förhållandevis mest används i Borgå och minst i Jakobstad. Skillnaden mellan Jakobstad och Mariehamn är dock ganska marginell. Vidare visar undersökningen att frihetsberövandena varar längst i Jakobstad och kortaste tid i Borgå. Skillnaderna gällande längden av frihetsberövande är relativt små. Brottsanmälningarna i Borgå innefattar flera grövre brottsrubriker vilket sannolikt är den största orsaken till att frihetsberövande tvångsmedel förhållandevis mest används i Borgå. Misshandelsärendena i Jakobstad och Mariehamn är väldigt lika varandra visavi *ärendetyp*²⁸. En delorsak till att frihetsberövande tvångsmedel minst används i Jakobstad, men varar förhållandevis längst där kan bero på de logistiska utmaningarna som det faktum att polisfängelset i Jakobstad i allmänhet inte används medför.

²⁸ Med *ärendetyp* avser jag misshandelstyper och klassificering av händelseplatser. Dessa presenteras i kapitel 2.8

I mitt arbete har jag fördjupat mig i ämnet frihetsberövande och läst teori och lagstiftning gällande ämnet. Alla typer av frihetsberövande är grova tvångsmedel eftersom de ger myndigheterna rätt att inskränka i en människas grundläggande rättighet, det vill säga den- nes rätt till frihet. I de internationella konventionerna och i grundlagen är denna rättighet tydligt stadgad.

I vissa särskilda fall ger lagstiftningen och i vissa undantagsfall även privatpersoner rätt att inskränka i denna grundläggande rättighet. Privatpersoners rätt att frihetsberöva en person är, såsom den även bör vara, ytterst begränsad. När man fördjupar sig i ämnet framgår det tydligt att myndigheterna och i synnerhet polisen har ganska omfattande befogenheter när det gäller frihetsberövande tvångsmedel. Även Eriksson (2018) kommer i sin pro gradu-avhandling fram till detta. Precis som Eriksson resonerar i sitt arbete har inte heller jag, varken i mitt dagliga arbete eller i samband med detta examensarbete stött på sådan in-formation som skulle tyda på att polisen eller andra myndigheter skulle missbruka denna befogenhet. Sådana händelser förekommer säkert, och frågeställningen om myndigheters missbruk av frihetsberövande tvångsmedel, kunde vara föremål för separat forskning.

I mitt arbete har syftet varit att fokusera på användande av frihetsberövande tvångsmedel i samband med misshandelsbrott. Jag lade fokus på att undersöka orterna Mariehamn, Ja- kobstad och Borgå för att se om det förekommer skillnad i praxis gällande användandet av frihetsberövande tvångsmedel på dessa tre orter.

Med facit i handen kan jag konstatera att mina två första forskningsfrågor i sig är ganska enkla att mäta, trots att det krävdes en hel del arbete för att få fram resultatet. Förutsatt att polisens åtgärder dokumenterats såsom regelverket säger så torde resultatet vara tillförlit- ligt. Jag kan inte se att resultatet hade kunnat vara annorlunda eller mer tillförlitlig genom någon annan metod. Den tredje frågan är dock väldigt komplex. I mitt arbete ställde jag upp olika hypoteser och skapade variabler för att sedan jämföra dessa variabler mellan de olika orterna. Jag anser att de variabler jag ställde upp är valida. De gav svar på just den specifika variabeln. Som exempel lyfter jag upp variabeln *händelseplats*. Huruvida det misstänkta brottet skett på ett torg eller i en bostad är knappast tolkningsbart. Svaret på frågan om det finns skillnader baserar jag på de variabler jag tagit fram ur de skrivna rap- porterna, samt på basis av min egen förståelse och kunskap om ämnet. De skillnader jag lyfter fram anser jag vara tydligt mätbara, men frågeställningen *vad skillnaderna orsakas*

av är väldigt komplex. Jag anser ändå att undersökningen har både hög validitet och reliabilitet.

Det som kan diskuteras är naturligtvis huruvida reliabiliteten blivit högre om undersökningen hade omfattat ett längre tidsspann. Det kan inte uteslutas att resultatet varit annorlunda om undersökningen omfattat till exempel åren 2010 – 2019. I ett sådant fall hade jag även blivit tvungen att beakta ändring i lagstiftningen. Granskar man statistiken som jag presenterar i kapitel 2.7 så framgår det tydligt att antalet gripanden i misshandelsärenden varierar mycket mellan åren 2015 – 2017 i synnerhet i Mariehamn. Även i Borgå kan man konstatera en viss skillnad, medan Jakobstad haft ungefär förhållandevis samma mängd frihetsberövade i misshandelsärenden under dessa tre år. Trots detta anser jag ändå att resultatet är tillförlitligt när man endast beaktar året 2017.

Undersökningen kunde även ha omfattat flera orter. De orter jag valde representerar alla kustområdet, är relativt nära varandra befolkningsmässigt och representerar en viss geografisk spridning. Intressant hade varit att ta med en stad någonstans mitt i landet, en vid östgränsen och en i norra Finland. Hade jag tagit med dessa orter så skulle dock undersökningen blivit för omfattande för att falla inom ramen för detta examensarbete.

Frågan kan även diskuteras huruvida reliabiliteten kunnat ökas ytterligare genom användande av någon annan metod. Ursprungligen var min avsikt att i undersökningen även ta med intervjuer med utredare och undersökningsledare. Avsikten var att presentera mitt resultat som presenteras i kapitel 4 för personer som jobbar på de olika orterna och begära deras syn på varför de olika variablerna ser ut som det gör och till de berörda uttryckligen ställa frågan varför det finns skillnad i praxis utgående från min innehållsanalys och utifrån deras egen erfarenhet. Det slutliga svaret på frågan varför det finns skillnader hade då baserat sig både på innehållsanalysen och på de intervjuade personernas syn på frågan. Jag konstaterade dock i ett ganska tidigt skede att en sådan undersökning blivit för omfattande för att falla inom ramen för detta examensarbete. Dock är detta en metod som kunde vara användbar inom fortsatt forskning på detta område. Alternativet att utesluta innehållsanalysen och endast fokusera på behöriga tjänstemäns intervjuer hade dock inte varit en lika tillförlitlig metod då intervjuerna i sådana fall endast baserat sig på deras tyckande och tänkande om frågeställningen.

En intressant fråga som väcktes hos mig i samband med denna undersökning är gränsdragningen mellan när upprätthållande av allmän ordning och säkerhet slutar och förundersökning startar. Till exempel upplever jag att det skulle vara intressant att gå in på djupet och undersöka hur polisen motiverar ett inträde i ett hemfridsskyddat område, i vilket skede det anses uppfylla husrannsakan enligt tvångsmedelslagens stadganden och hur länge det kan anses att åtgärden kan vidtas med stöd av polislagens stadganden. Denna frågeställning är såtillvida aktuell eftersom jag känner till att just polisens intrång på hemfridsskyddade platser många gånger varit föremål för laglighetsövervakarnas tillsyn.

Avslutningsvis vill jag ännu lyfta upp nyttan med denna undersökning och dess resultat. Undersökningen visar att det finns vissa små skillnader i praxis vid användande av frihetsberövande tvångsmedel, men att orsaken till skillnaderna närmast beror på skillnaden i ärendetyper och i viss mån på logistiska utmaningar. Skillnaderna är ändå så små att jag inte anser att det skulle handla om att medborgarna behandlas olika beroende på var det bor. Det är tacksamt att undersökningen ger ett sådant resultat eftersom det tyder på att medborgarna har all orsak att lita på att polisen behandlar medborgarna lika var man än befinner sig i landet. Jag stötte heller inte på något sådant protokoll eller anmälan som skulle tyda på att ett enskilt frihetsberövande skulle varit lagvidrigt. Om resultatet i detta hänseende varit annorlunda, hade det i sig varit oroväckande.

Ur polisens interna laglighetsövervakningsperspektiv, finns det ändå orsak att uppmärksamma polisinsättningar på vissa aspekter. När det gäller motiveringen för faroförutsättningar för frihetsberövande finns det skäl att insättningar uppmärksammar manskap och befäl på vikten att något bättre än idag motivera dessa förutsättningar. Jag presenterar denna aspekt i kapitel 4.8 och anser att kännedomen om detta resultat är synnerligen viktig för polisinsättningar. Jag vill ändå poängtera att detta inte innebär att frihetsberövandena på något sätt skulle vara olagliga. Denna aspekt handlar endast om att polisen i viss mån kunde vara något mer noggrann vid själva dokumenteringen. Detta är viktigt eftersom en person som blivit utsatt för ett tvångsmedel har rätt att i efterhand ta del av hur polisen motiverat tvångsmedlet.

Ur egen synvinkel upplever jag att jag lärt mig väldigt mycket i samband med denna undersökning. Jag har fördjupat mig i teorin kring frihetsberövande tvångsmedel och har även i undersökningen fått ta del av den dokumentation som gjorts gällande dessa tvångs-

medel. Den kunskap jag erhållit vid genomförande av detta examensarbete ser jag som stor nytta i mitt arbete både nu och i framtiden. Jag upplever att jag känner mig ganska säker när det gäller beslutsfattande av frihetsberövande tvångsmedel.

Som förslag på fortsatt forskning inom ämnet kan jag nämna några. Liknande undersökningar kunde göras beträffande andra typer av brott. En fortsatt forskning inom samma ämne kunde innefatta flera orter. Samma metod kunde även användas för att utreda användning av andra typer av tvångsmedel, såsom användande av husrannsakan som tvångsmedel i egendomsbrott. Metoden som jag använt kunde även användas ur ett laglighetsövervakningsperspektiv om man till exempel ämnar undersöka om olika tvångsmedelsprotokoll dokumenterats i enlighet med gällande regelverk. Metoden är tillämpbar i princip all typ av polisiär verksamhet.

Brottsrubriken *misshandel* har varit fokus i denna undersökning. Statistiken visar att det i Finland sker otaliga misshandlar dagligen. Mycket forskning har gjorts gällande brottet och forskning kring ämnet har gjorts och kunde göras från otaliga olika synvinklar. Rätten till *personlig frihet och integritet* är djupt rotad i ett demokratiskt samhälle. *Frihetsberövande tvångsmedel* kunde undersökas från många olika synvinklar. En forskning där man undersökte hur allmänheten uppfattar myndigheternas rätt att inskränka på den personliga friheten kunde vara av intresse. Listan kunde göras hur lång som helst. Misshandel som brott och myndigheternas rätt att med tvång ingripa i människors rättigheter upplevs sannolikt av de flesta som vanliga förekommande fenomen. Detta faktum innebär att frågorna och forskning kring ämnet mer eller mindre berör alla människor. Av den orsaken är fortsatt forskning inom detta område av största allmänna intresse.

REFERENSER

- Ahlfors, C. (2017). *Förundersökningssamarbete på Åland. En undersökning om vilken typ av brott som förhandsanmälts till åklagaren på Åland under 2015*. Tammerfors: Polisyrkeshögskolan.
- Byman, F. (den 30.5.2019). (C. Ahlfors, Intervjuare)
- Edilex. (1993). *Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av strafflagen och vissa andra lagar, vilka hör till det andra skedet i totalrevideringen av strafflagen RP 94/1993*. Hämtat från www.edilex.fi:
<https://www.edilex.fi/he/sv19930094.pdf> den 4.9.2018
- Edilex. (2013). *Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av förundersökningslagen och tvångsmedelslagen samt av vissa lagar som har samband med dem RP 14/2013 rd*. Hämtat från
<https://www.edilex.fi/he/sv20130014.pdf> den 13.10.2018
- Edilex. (den 30.9.2018). Hämtat från Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till översyn av förundersöknings- och tvångsmedelslagstiftningen:
<https://www.edilex.fi/he/sv20100222.pdf>
- Eduskunta. (1985). *Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi HE 1985 vp*. Hämtat från Eduskunta:
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_14+1985.pdf
- Eriksson, J. (2018). *Vapauteen kohdistuvat pakkokeinot*. Lapin yliopisto / Oikeustieteellinen tiedekunta.
- Europarådet. (1950). *Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna*. Hämtat från European Court of Human Rights:
https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SWE.pdf den 6 4 2018
- Finlex. (1889). *Strafflag 39/1889*. Hämtat från
<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=strafflag#L16> den 12.10.2018
- Finlex. (1999). *Finlands grundlag 11.6.1999/731*. Hämtat från
<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=grundlag#L3P30> den 10.10.2018

- Finlex. (2005). *Häktningslag 768/2005*. Hämtat från <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2005/20050768?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=h%C3%A4ktningslag> den 10.4.2018
- Finlex. (2006). *Lag om behandling av personer i förvar hos polisen 841/2006*. Hämtat från <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2006/20060841#L3P1> den 13.10.2018
- Finlex. (2011). *Förundersökningslag 805/2011*. Hämtat från <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2011/20110805?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=f%C3%B6runders%C3%B6kningslag> den 12.10.2018
- Finlex. (2011). *Tvångsmedelslag 806/2011*. Hämtat från <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2011/20110806?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=tv%C3%A5ngsmedelslag> den 12.10.2018
- Finlex. (2019). *Polislag 872/2011*. Hämtat från www.finlex.fi: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2011/20110872?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=polislag#L1P3>
- Finlex. (den 12 8 2019). *Statsrådets förordning om polisen 1080/2013*. Hämtat från www.finlex.fi: <http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2013/20131080?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=1080%2F2013>
- Frände, D., Matikkala, J., Tapani, J., Tolvanen, M., Viljanen, P., & Wahlberg, M. (2014). *Keskeiset rikokset* (3. upplagan uppl.). Borgå: Edita Publishing Oy.
- Förenta nationerna. (1948). *FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna*. Hämtat från www.manskligarattigheter.se: <http://www.manskligarattigheter.se/sv/vem-gor-vad/forenta-nationerna/fn-s-allmanna-forklaring> den 6 april 2018
- Förenta Nationerna. (1966). *FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter*. Hämtat från <http://www.manskligarattigheter.se>/Media/Get/462/ladda-ner-dokument-pdf
- Hammarström, M. (den 30 5 2019). (C. Ahlfors, Intervjuare)
- Helminen, K., Fredman, M., Kanerva, J., Tolvanen, M., & Viitanen, M. (2012). *Esitutkinta ja pakkokeinot*. Helsingfors: Talentum.
- Jakobsson, M. (den 18 1 2019). (C. Ahlfors, Intervjuare)
- Jordan, S. (2017). *Mer om: Hermeneutik och positivism*. Tammerfors.
- Lagtinget. (2019). *Självstyrelsen*. Hämtat från www.lagtinget.ax: <https://www.lagtinget.ax/sjalvstyrelsen/sjalvstyrelsen-idag>

- Nyman, S. (den 3.5.2019). (C. Ahlfors, Intervjuare) Jakobstad.
- Oikeusasiamies. (den 3.8.2009). *Poliisi puuttui ilman selkeää toimivaltaperustetta kotirauhan suojaaman alueen koskemattomuuteen*. Hämtat från [www.oikeusasiamies.fi: https://www.oikeusasiamies.fi/fi/ratkaisut/-/eoar/3591/2008](https://www.oikeusasiamies.fi/fi/ratkaisut/-/eoar/3591/2008)
- Oikeusasiamies. (den 17.12.2012). *Kotietsinnälle ei perusteita*. Hämtat från [www.oikeusasiamies.fi: https://www.oikeusasiamies.fi/fi/ratkaisut/-/eoar/1763/2011](https://www.oikeusasiamies.fi/fi/ratkaisut/-/eoar/1763/2011)
- Patel, R., & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder* (4:e uppl.). Lund: Studentlitteratur AB.
- Patja. (2019).
- Polisstyrelsen. (2013). *Registrering av uppgifter i informationssystemet för polisärenden (Patja) 2020/2013/5231*. Polisstyrelsen.
- Polisstyrelsen. (2016). *Intern laglighetsövervakning och vissa andra rättsliga frågor vid polisen POL-2016-17212*. Polisstyrelsen.
- Polstat. (2018).
- Rantaeskola, S. (2014). *Pakkokeionlaki - kommentaari*. Tammerfors: Juvenes Print. Hämtat från http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86689/Oppikirjoja_22_pakkokeinola_ki_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Rantaeskola, S. (2014). *Poliisilaki - kommentaari*. Hämtat från https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86690/Oppikirjoja_23_poliisilaki.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Repstad, P. (2007). *Närhet och distans - Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Oslo: Universitetsförlaget.
- Synonymer.se. (den 12.8.2019). *Synonymer.se*. Hämtat från <https://www.synonymer.se/sv-syn/modus-operandi>
- Ålands lagsamling. (2019). *Polislag (2013:87) för Åland*. Hämtat från [www.regeringen.ax: https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/201387](https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/201387)
- Ålands lagsamling. (2019). *Republikens presidents förordning om polisförvaltningen i landskapet Åland (2010:33)*. Hämtat från [www.regeringen.ax: https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/law/afs2010-nr33.pdf](https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/law/afs2010-nr33.pdf)

Ålands lagsamling. (2019). *Självstyrelselagen (1991:71) för Åland*. Hämtat från
www.regeringen.ax:

https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/law/code/a_1-26.pdf